

Ҳар бир авлод эл-юртининг тарихини ва обрўйини ўзининг фарзандлик муҳаббати ва эътиқоди, садоқати ва бунёдкорлиги, матонати ва мардлиги билан барпо этади.

Ислом КАРИМОВ

«ТАНҚИДИЙ ТАҲЛИЛ, ҚАТЪИЙ ТАРТИБ-ИНТИЗОМ ВА ШАХСИЙ ЖАВОБГАРЛИК – ҲАР БИР РАҲБАР ФАОЛИЯТИНИНГ КУНДАЛИК ҚОИДАСИ БЎЛИШИ КЕРАК»

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг шу номдаги китоби «Ўзбекистон» нашриёт-матбаа ижодий уйи томонидан нашр этилди.

Китобдан давлатимиз раҳбарининг шу йил 14 январь куни бўлиб ўтган, мамлакатимизни 2016 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий яқунлари ва 2017 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг кенгайтирилган мажлисидаги маърузаси ўрин олган.

Чуқур таҳлил ва танқидий ёндашувга асосланган ушбу рисолада Ўзбекистоннинг 2016 йилдаги ижтимоий-иқтисодий ривожланиш суратларига атрафлича баҳо берилган. Айна вақтда иқтисодийни бошқариш, уни модернизация ва диверсификация қилиш борасида кейинги пайтда турли вазирлик ва идоралар томонидан йўл қўйилаётган камчилик ва нуқсонлар очик ва холис танқид қилиниб, уларни

бартараф этиш бўйича амалий таклифлар илгари сурилган. Турли соҳалардаги мавжуд улкан имконият ва захираларни тўлиқ ва самарали ишга солишга жиддий эътибор қаратилган.

Мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш бўйича 2017 йилга мўлжалланган усту-

вор йўналишлар, жаҳон бозорида рақобат кучайиб бораётган ҳозирги мураккаб вазиятда иқтисодийга хорижий инвестициялар, замонавий технологияларни жорий этиш билан боғлиқ муҳим вазифалар маърузада батафсил кўрсатиб берилган. Айниқса, «Халқ билан мулоқот ва инсон манфаатлари йили» Давлат дастурини амалга ошириш, аҳолининг турмуш даражаси ва сифатини яхшилаш, жумладан, шаҳар ва қишлоқларимизда арзон ва қулай уй-жойлар қуриш, йўл-транспорт, муҳандислик-коммуникация ва ижтимоий инфра-тузилмаларни, мактабгача таълим муассасалари тармоқларини ривожлантириш ва модернизация қилиш бўйича кенг қўламли вазифалар ҳам китобдан алоҳида ўрин эгаллаган.

ЎзА

ҲАЁТИ ИБРАТ, ХОТИРАСИ МУҚАДДАС

Биринчи Президентимиз Ислом Каримов таваллуд санаси муносабати билан мамлакатимиз бўйлаб турли тадбирлар давом этмоқда.

Тошкент давлат юридик университетида ташкил этилган тадбирда университет ректори Е.Канъязов, Ўзбекистон Республикаси Байналмилал маданият маркази раҳбари Н.Муҳаммадиев ва бошқалар Ислом Каримов ўзининг серқирра сиёсий фаолияти, олижаноб инсоний фазилатлари билан Ватанимиз тарихида ўчмас из қолдирганини таъкидлади.

Бугун мамлакатимизда тинчлик-осойишталик ҳукмрон, барча соҳалар жадал ривожланиб, юксак натижалар қўлга киритилмоқда. Халқимиз улуг мақсад, эзгу ниятлар билан буюк келажак сари бормоқда. Буларнинг барчаси мустақил давлатимиз асосчиси Ислом Каримов номи билан чамбарчас боғлиқ.

Фарғона вилоятида ҳам буюк давлат арбоби, Биринчи Президентимиз Ислом Каримов таваллуд санаси кенг нишонланмоқда. Фарғона шаҳридаги

Санъат саройида бўлиб ўтган маънавий-маърифий тадбирда туман, шаҳар ҳокимлари, ташкилот ва корхоналар раҳбарлари ҳамда кенг жамоатчилик вакиллари иштирок этди.

Ўзбекистон Республикаси Банк-молия академияси ректори А.Бекмуродов, Ўзбекистон халқ артисти С.Маннопов ва бошқалар буюк Юртбошимизнинг мамлакатимиз тараққиёти, халқимиз фаровонлиги йўлида амалга оширган эзгу ишларига тўхталди. Давлатимиз раҳбари Шавкат Мирзиёевнинг жорий йил 25 январдаги «Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти Ислом Абдуганиевич Каримовнинг хотирасини абадийлаштириш тўғрисида»ги қарори асосида Санъат саройига Ислом Каримов номи берилиши фарғоналиклар учун муҳим воқеа бўлгани таъкидланди.

(Давоми 2-бетда.)

Педтехнология

дарсга завқ ва мазмун беради

Мукамал ўқув-методик мажмуа

ўқитувчи ва ўқувчиларнинг ўз устида ишлашига хизмат қилади

«Қуёш иссиқхона – қишлоқ уйи»

қулай, самарали ва тежамкор энергия манбаи

Спорт мактабининг янги биноси

Пойтахтимизнинг Миробод туманида Спорт ўйинлари ва енгил атлетика бўйича ихтисослаштирилган болалар ўсмирлар спорт мактабининг янги биноси фойдаланишга топширилди.

Тошкент шаҳар маданият ва спорт ишлари бош бошқармаси бошлиғи Ж.Матчинов, Миробод тумани ҳокими Ш.Қодиров ва бошқалар мамлакатимизда аҳоли, айниқса, болалар ўртасида соғлом турмуш тарзини қарор топтириш, улар-

нинг ҳар томонлама соғлом ва баркамол инсонлар бўлиб вояга етишини таъминлашга доимий эътибор қаратилаётгани, бу борада жисмоний тарбия ва спортни янада оммалаштиришга устувор аҳамият берилаётганини таъкидлади.

Замонавий иншоотда спорт зали ва футбол майдони, ювенил, кийим алмаштириш хоналари мавжуд. Мактаб жаҳон андозаларига жавоб берадиган спорт жиҳозлари билан таъминланди.

(Давоми 15-бетда.)

ҲАЁТИ ИБРАТ, ХОТИРАСИ МУҚАДДАС

(Давоми. Боши 1-бетда.)

— Биринчи Президентимиз билан бир неча бор учрашиш бахтига муяссар бўлганман, — дейди Ўзбекистон халқ шоири Энахон Сиддиқова. — Дарҳақиқат, бугунги дорилмон тунлар, озодлик, фаровонлик, файзу барака осмондан тушмади. Ислom Каримов томонидан ишлаб чиқилган тараққиётнинг "Ўзбек модели" мамлакатимизнинг давлат сифатида шаклланиши ва ривожланишида асосий тамал тоши бўлди.

Давлатимиз раҳбарининг "Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти Ислom Абдуғаниевич Каримовнинг хотирасини абадийлаштириш тўғрисида"ги қарори "GM O'zbekiston" акциядорлик жамияти жамоаси томонидан ҳам мамнуният билан кутиб олинди.

Биринчи Президентимизнинг таваллуд куни муносабати билан Тундоркорлар ва ишбилармонлар ҳаракати — Ўзбекистон Либерал-демократик партияси вилоят кенгаши томонидан Асака туманидаги "GM O'zbekiston" акциядорлик жамиятида ўтказилган тадбирда партия фаоллари, шаҳар, туман, вилоят Кенгашлари депутатлари, корхона ишчилари,

кенг жамоатчилик вакиллари иштирок этди.

Корхона жамоаси Биринчи Президентимиз, мустақиллигимиз меъмори, автомобиль корхонаси бунёдкори — Ислom Каримовнинг халқимиз тинчлиги ва фаровонлиги, Ватанимиз равнақи йўлидаги жасорати ва матонатини алоҳида қайд этиб, давлат ва сиёсат арбоби сифатидаги кенг қўламли фаолияти, амалга оширган улғувор ишларини ёдга олди.

— Ўзбекистонда автомобиль саноатини барпо этиш ташаббускори, Асака автомобиль корхонаси бунёдкори ҳам Биринчи Президентимиз Ислom Каримов, — дейди партия вилоят кенгаши бўлим мудири Қ.Раҳимов. — Мамлакатимизда ишлаб чиқарилаётган автомобиллар дунёнинг кўплаб давлатларида экспорт қилинмоқда, Ватанимизнинг иқтисодий салоҳиятини намойиш этмоқда. Бу ҳар бир юртдошимиз қалбида фахр-ифтихор туйғуларини уйғотди.

Тадбир иштирокчилари Биринчи Президентимизнинг соҳаларда ҳаётга изчил татбиқ этилган кенг қўламли ислохотлар Мехрибонлик уйлари, махсус мактаб-интернатларнинг моддий-техник базасини янада яхшилашда, уларда болаларнинг безавол ўсиб-ўлғайиши, ҳуқуқларини ҳимоялашда муҳим омил бўлмоқда.

Халқ билан мулоқот ва инсон манфаатлари йилида амалга оширилаётган чора-тадбирлар доирасида оилалардаги маънавий муҳитни мукамал ўрганиш, болалар ижтимоий ҳимоясини янада кучайтиришга оид долзарб масалаларни ҳал этиш юзасидан кенг қамровли ишлар амалга оширилмоқда. Президентимиз Шавкат Мирзиёев томонидан ишлаб чиқилган 2017—2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси лойиҳасида ҳам ижтимоий ҳимоя, ёшлар камолоти билан боғлиқ долзарб масалалар акс этган.

Табий имконияти ва эҳтиёжидан қатъий назар, барча болаларнинг биргаликда таълим олиши, жамиятга интеграциялашувига оид жиҳатлар ижтимоий инклюзиянинг таркибий қисmidир. Мамлакатимизда бу йўналишни янада такомиллаштиришга доир бир қатор маърифий-ижтимоий лойиҳалар ҳаётга татбиқ этилиши билан бирга умумтаълим мактабларида инклюзив таълим учун зарур барча имкониятларни яратиш юзасидан кенг қўламли ишлар амалга оширилмоқда. Бу жиҳатлар таълим масканларида махсус йўлакчалар қуриш, синфхоналарни зарур воситалар билан жиҳозлаш, педагогларнинг касб маҳоратини ошириш, кенг жамоатчилик, ота-оналар, болаларни инклюзив таълимга тайёрлашда акс этмоқда.

Мустаҳкам қонунчилик базаси яратилгани, давлат ҳокимияти ва бошқаруви идоралари ҳамда жамоат тузилмалари ўртасидаги мустаҳкам ижтимоий ҳамкорликнинг кенг йўлга қўйилгани ушбу соҳа ривожига муҳим аҳамият касб этмоқда.

«Sen yolg'iz emassan» жамғармаси ҳамда Ўзбекистон болалар ижтимоий мослашуви маркази томонидан Мехрибонлик уйлари, махсус мактаб-интернатлар тарбияланувчилари, табий имконияти турлича бўлган болаларнинг ҳуқуқий, ижтимоий манфаатларини таъминлаш масаласи доимий эътиборда бўлиб келмоқда.

Шавкат Мирзиёев қарори билан Асака автомобиль корхонасига Ислom Каримов номи берилганидан корхона ишчилари беҳад мамнун экани, Биринчи Президентимизнинг порлоқ хотираси халқимиз қалбидан асло ўчмаслиги таъкидланди.

Сурхондарё вилоятида ҳам буюк давлат арбоби, Биринчи Президентимиз Ислom Каримов таваллуд санаси юксак савияда нишонланмоқда.

Термиз шаҳридаги Ёшлар марказида бўлиб ўтган тадбирда Денов туманидаги "Лочин" фермер хўжалиги раҳбари, Ўзбекистон Қаҳрамони А.Нарзуллаев, Термиз давлат университети ўқитувчиси Г.Алимаганова, Зулфия номидаги Давлат мукофоти соҳибаси Л.Баротова ва бошқалар буюк Йўлбошчимизнинг Ватанимиз мустақиллигини, осуда, фаровон ҳаётимизни таъминлаш йўлидаги улкан хизматлари хусусида сўзлади.

Истиқлолимиз меъморининг узокни кўзлаб юритган оқилона сиёсати тўғрисида аҳолининг турмуш даражаси юксалиб, мамлакатимизнинг энг чеҳка ҳудудлари ҳам таниб бўлмас қиёфа касб этди. Бу навқирон авлоднинг Ватанга муҳаббат, истиқлол

ғояларига садоқат ҳиссини мустаҳкамлаб, уларнинг жаҳон миқёсида илм-фан, спорт, санъат ва бошқа соҳаларда оламшумул ютуқларни қўлга киритишида муҳим омил бўлмоқда.

— Биз, олимлар ҳудудга лўнда ва маъноли таъриф беришни ҳам дунё тан олган буюк шахс, Биринчи Президентимиз Ислom Каримовдан ўрганганмиз, — дейди Термиз давлат университети ўқитувчиси Тошкентбой Пардаев. — У киши олий таълим муассасамизда барпо этилган бош ўқув корпусини фойдаланишга топшириш маъносимизда қадимий бу юртининг ўтмиши ва бугунига Сурхондарё — этнографик макон, дея таъриф берганини ҳеч қачон унутмаймиз. Сурхон воҳасини кенг қамровли бундай қиска сўз билан таърифлашнинг ўзи ул зотнинг том маънодаги буюк шахс эканига яққол далилдир.

Наманганда Биринчи Президентимизнинг таваллуд кўнига бағишланган тадбирлар кўтаринки руҳда ўтказилмоқда. Давлат идоралари ва муассасалари, ўқув юртлири, жамоат ташкилотларида ташкил этилаётган учрашувларда Ислom Каримовнинг ибратли ҳаёт йўли ва фаолияти ҳақида сўз юритилмоқда.

Наманган муҳандислик-технология институтида бўлиб ўтган шундай тадбир "Буюк Юртбошимиз ҳаёти — барчамизга ибрат" деб номланди. Олий ўқув юрти илмий-педагогик жамоаси, талабалар иштирок этган кечада ёшларнинг эътибори Биринчи Президентимизнинг маънавий жасорати, ватанпарварлик, фидоийлик каби фазилатларига қаратилди.

— Ота-боболаримизнинг асрий орзуси бўлган мустақилликка эришиш халқимиз учун осон кечмаган, — дейди Наманган муҳандислик-технология институти проректори М.Қаюмов. — Бир асрдан зиёд давом этган истибод даврида эрк, хуррият, деб бош кўтарган қанчадан-қанча фидойи аждодларимиз қатагон қурбони бўлди. Шундай оғир шароитда Ўзбекистонни мустақил деб эълон қилиш Ислom Каримовнинг буюк жасорати тўғрисида амалга ошди. У улғунининг мустақилликни мустаҳкамлаш, Ватанимиз равнақи, юртимиз тинчлиги ва халқимиз фаровонлиги йўлида чеккан захмат, сермазмун ҳаёти ва машаққатли меҳнати ёш авлод учун катта ҳаёт мактабидир.

ЎЗА

2017-yil — Xalq bilan muluqot va inson manfaatlari yili

ҲАР БИР БОЛА ҲИМОЯДА

Пойтахтимизда «Ижтимоий инклюзия: болалар ижтимоий мослашувидаги янги ёндашувлар» мавзусида халқаро анжуман бўлиб ўтди.

«Sen yolg'iz emassan» республика жамоатчилиги болалар жамғармаси, Республика болалар ижтимоий мослашуви маркази, Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими, Олий ва ўрта махсус таълим, Соғлиқни сақлаш вазирликлари, Тошкент шаҳар ҳокимлиги, ЮНИСЕФ ва ЮНЕСКОнинг мамлакатимиздаги ваколатхоналари, "Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати Марказий кенгаши ва бошқа ташкилотлар ҳамкорлигида ташкил этилган ушбу тадбирда сенаторлар, депутатлар, олимлар, экспертлар, педагоглар, хорижлик мутахассислар иштирок этди.

«Sen yolg'iz emassan» республика жамоатчилиги болалар жамғармаси ва Республика болалар ижтимоий мослашуви маркази ва ишчилик кенгаши раиси, Ўзбекистоннинг ЮНЕСКОдаги доимий вакили Л.Каримова-Тиллаева, Ўзбекистон Республикаси халқ таълими вазири У.Иноятов, соғлиқни сақлаш вазирининг ўринбосари Э.Боситхонова, ЮНЕСКОнинг мамлакатимиздаги ваколатхонаси раҳбари К.Пиккат, ЮНИСЕФнинг юртимиздаги ваколатхонаси раҳбари С.Грауманн ва бошқалар Ўзбекистонда ёш авлод манфаатларини

таъминлаш борасида салмоқли муваффақиятларга эришилаётганини таъкидлади.

Биринчи Президентимиз Ислom Каримов раҳнамолигида ижтимоий соҳаларда ҳаётга изчил татбиқ этилган кенг қўламли ислохотлар Мехрибонлик уйлари, махсус мактаб-интернатларнинг моддий-техник базасини янада яхшилашда, уларда болаларнинг безавол ўсиб-ўлғайиши, ҳуқуқларини ҳимоялашда муҳим омил бўлмоқда.

Халқ билан мулоқот ва инсон манфаатлари йилида амалга оширилаётган чора-тадбирлар доирасида оилалардаги маънавий муҳитни мукамал ўрганиш, болалар ижтимоий ҳимоясини янада кучайтиришга оид долзарб масалаларни ҳал этиш юзасидан кенг қамровли ишлар амалга оширилмоқда. Президентимиз Шавкат Мирзиёев томонидан ишлаб чиқилган 2017—2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси лойиҳасида ҳам ижтимоий ҳимоя, ёшлар камолоти билан боғлиқ долзарб масалалар акс этган.

Табий имконияти ва эҳтиёжидан қатъий назар, барча болаларнинг биргаликда таълим олиши, жамиятга интеграциялашувига оид жиҳатлар ижтимоий инклюзиянинг таркибий қисmidир. Мамлакатимизда бу йўналишни янада такомиллаштиришга доир бир қатор маърифий-ижтимоий лойиҳалар ҳаётга татбиқ этилиши билан бирга умумтаълим мактабларида инклюзив таълим учун зарур барча имкониятларни яратиш юзасидан кенг қўламли ишлар амалга оширилмоқда. Бу жиҳатлар таълим масканларида махсус йўлакчалар қуриш, синфхоналарни зарур воситалар билан жиҳозлаш, педагогларнинг касб маҳоратини ошириш, кенг жамоатчилик, ота-оналар, болаларни инклюзив таълимга тайёрлашда акс этмоқда.

Мустаҳкам қонунчилик базаси яратилгани, давлат ҳокимияти ва бошқаруви идоралари ҳамда жамоат тузилмалари ўртасидаги мустаҳкам ижтимоий ҳамкорликнинг кенг йўлга қўйилгани ушбу соҳа ривожига муҳим аҳамият касб этмоқда.

«Sen yolg'iz emassan» жамғармаси ҳамда Ўзбекистон болалар ижтимоий мослашуви маркази томонидан Мехрибонлик уйлари, махсус мактаб-интернатлар тарбияланувчилари, табий имконияти турлича бўлган болаларнинг ҳуқуқий, ижтимоий манфаатларини таъминлаш масаласи доимий эътиборда бўлиб келмоқда.

— Ўзбекистонда алоҳида эҳтиёжли болалар учун инклюзив таълимга доир лойиҳа муваффақиятларига амалга оширилди, — дейди Европа Иттифоқининг Ўзбекистон Республикасидаги делегацияси раҳбари Эдуардс Стипрайс. — Бунинг асосий омили мамлакатимизда ижтимоий ҳамкорлик механизmlарининг пухта йўлга қўйилгани, муҳим ҳуқуқий асоснинг яратилганидир.

— Инклюзив таълим, ижтимоий инклюзияда психологик жиҳатларни эътиборда сақлаш гоят муҳимдир, — дейди австриялик эксперт, болалар психолог Яурген Беккер. — Чуқур таҳлил асосида аввало болаларнинг фикрини ўрганиш, ота-оналар, педагоглар билан мулоқотлар инклюзив таълимга тўғри ёндашув йўналишларини белгилашда муҳимдир. Ўзбекистонда инклюзив таълим бўйича амалга оширилган лойиҳада ушбу жиҳатлар яққол кўзга ташланади.

Анжуманда ижтимоий инклюзиянинг асосий йўналиш ва истиқболлари, алоҳида эҳтиёжли болаларнинг табий-ижтимоий реабилитацияси самарадорлигини оширишнинг устувор йўналишлари, ижтимоий инклюзиянинг психологик асослари, вояга етмаганлар ўртасида ҳуқуқбузарликнинг олдини олишга оид масалалар атрофлича муҳокама этилди.

Анжуманда Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари, Республика Хотин-қизлар қўмитаси раиси Т.Норбоева сўзга чиқди.

Назокат УСМОНОВА,
ЎЗА муҳбири

2017-yil 1-fevral, № 9 (8970)

Халқ таълими вазирлиги томонидан 2010-2011 (мослаштирув босқичи), 2011-2012 (фаол босқич), 2012-2013 (яқунловчи босқич) ўқув йилларида республика бўйича 28 та умумий ўрта таълим мактабида тажриба-тадқиқот майдонлари ташкил қилиниб, фанларни ўқитиш бўйича таъсир этилган юзга яқин илгир педагогик технология синовдан ўтказилгани педагоглар фаолиятида изчилликни таъминлади. Бойси, шу вақтга қадар турли манбалардан олиниб, амалда қўлланилган усуллар педагогик амалиёт билан илмий-назарий мос бўлмаганлиги сабабли тиббий асосланмаган муолажа сингари самараси юқори эмас эди. Шунинг учун педагог олимлар, тажрибали амалиётчилар кўмагида педагогик технология хусусияти бўйича гуруҳлаштирилиб, ўқитувчиларга энгиллик яратилди.

Самарали, миллий қадриятларимиз ва менталитетимизга мос деб топилган энг сара 69 та интерфаол метод фан ва мавзулар кесимида гуруҳлаштирилиб, амалиётга кенг татбиқ этилди. Ҳўш, бугунги кун ўқитувчиси ана шундай тайёр имкониятдан қандай фойдаланмоқда, дарсларида интерфаол методларни қай даражада қўллаб, самарадорликка эришмоқда? Бу саволнинг жавобини эксперт-мутахассислар иштирокида Мирзо Улугбек туманидаги 27-мактаб ўқитувчилари фаолияти мисолида излаймиз.

Раҳмат — рағбат

Олий тоифали бошланғич синф ўқитувчиси Манзура Курбонбоева 1-синфда "Алифбе" дарсини бошлади. Саккиз нафар кузатувчи ҳаёлида эндигина ўқишни бошлаган болалар билан интерфаол усулларни қўллаган ҳолда дарс ўтиш қийинчилик туғдирмасмикан, деган ҳадиқ йўқ эмасди.

Педагогик вазият: Ўтган мавзу — катта ва кичик *U* харфи ва товуши бўйича болалар билимлари мустахкамланди. Улар навбатма-навбат шу харф билан бошланувчи сўзлар топишди. Айтилган сўзларни такрорлаганларга ўқитувчи суратлар кўрсатди ва ўқувчилар уларнинг номини топди. Мавзуга доир матн танлаб, ўқитиш усули орқали ўрганилди.

Эксперт хулосаси: — Бу педтехнология "Занжир" усули дейилади, — дейди шу мактабнинг бошланғич таълим услубий бирлашмаси раҳбари Шахло Солихўжаева. — Ўқитувчи мавзунини мустахкамлаш жараёнида шу методга мурожаат қилгани айнаи мудоао бўлди. Бойси, жараёнда ўқувчилар бир-биридан ўрганди, фикрларни давом эттирди, жамоавийликни ҳис этди ва ҳеч бир ўқувчи назоратдан четда қолмади. Бутун синфни қамраб олишда "Занжир" энг самарали усулдир.

Педагогик вазият: Янги мавзу — "Бўри билан турна" эртагини ўқиби, ўрганиши. Бунда ўқувчилар танлаб ўқишга жалб этилди. Матн тўлиқ ўқиб, ўрганилгач, эртақ яна бир марта ролларга бўлиниб ўқилди. Таҳлил жараёнида қаҳрамонлар хусусиятлари, эртақдан қўзланган мақсадни болалар "Ўргимчак тўри" усулида таҳлил этишди.

Эксперт хулосаси: — Бугунги кун ўқитувчиси ўқувчига тайёр ахборот бериб, яна ўшини қайта сўрайдиган эмас, балки болаларни йўналтира-

Педтехнология дарсга завқ ва мазмун беради

Бурхон РИЗОҚУЛОВ олган суратлар.

диган, тадқиқотчиликка ундайдиган, хар жихатдан қўллаб-қувватлайдиган бўлиши талаб этилаётти, — дейди мактаб директори Шоҳиста Рафикова. — Шунга кўра, биринчи синфдан оққ ўқувчилар эркин фикрлайдиган, воқеа-ҳодисаларга муносабатини билдира оладиган таълим жараёнини ташкиллаштириш ўқитувчилар зиммасидаги долзарб вазифадир. Дарсининг янги мавзунини тушунтириш қисмида ушбу педтехнология қўлланилгани ўқувчиларни фаолликка ундади ва янги маълумотлар такрор-такрор тушунтирилди. Хар бир ўқувчининг фикри дўстона муҳитда тингланди, кўшимча фикрлар билан тўлдирилди.

Педагогик вазият: Дам олиш дақиқасидан сўнг ўқувчилар эътибори доскага ёпиштирилган 6 та уй — "Мустақиллик", "Сехрли сўз", "Билимдон", "Мактаб", "Тинчлик", "Одоб" уйлари бирлашувидан ҳосил бўлган "Ўзбекистон — менинг уйим" кўргазмали курулига қаратилди. Хар бир қатордан доскага чиққан ўқувчилар уйчалар деворларига ёпиштирилган бўғинлардан сўз тузишди. Жараёнда хар бир ўқувчи доскага чиқиб ишлашга кизиқди. Барча сўзлар тўғри топилгач, ўқувчиларга рағбат сифатида уйчалар ортидан кийгос очилган оқ олтин, тилларанг бўғдой бошоғи, боғларимиз тўла мевалар, мусаффо осмон ва бобо куёш нуралида жилваланаётган тоғ-адирлар сурати очилди. Ўқувчилар тасвирларини таърифлашди, ватан ҳақида шеър ва мақоллар айтишди.

Эксперт хулосаси: — Авваллари амалиёт ва назариянинг бир-биридан айро ҳолдалиги сийкаси чиққан усулда зерикарли дарслар ўтилишига замин бўлган эди, — деди тумандаги 142-мактабнинг бошланғич синф ўқитувчиси Мухаррам Хўжаева. —

Ўқитувчи — маърузачи, ўқувчи — тингловчи бўлган даврлар ўтди. Айнаи пайтда хар бир ўқитувчи ўз маҳоратини мунтазам ошириб, ўқитишнинг янги усулларини дарсларига татбиқ этмоқда. Айнаи дарсда ҳам Манзура Курбонбоева "Уйин" технологиясини дарсининг мустахкамлаш қисмида тўғри қўллади. Аслида, дарсининг бу қисми 18 дақиқадан ошмаслиги керак. Айнаи муддатда ўқувчилар зерикмасдан, аксинча, янада фаол тарзда ўрганганларини мустахкамлади, дарс мақсадига эришилди. 1-синфда бундай натижага эришиш — муваффақият. Аммо ўқувчилар бўғинлардан ҳосил қилган сўзлари иштирокида гаплар тузишга жалб этилганида, педтехнология самарадорлиги янада ошган бўларди.

Дарс сўнгидида ўқитувчи барча ўқувчиларига дарсда фаол иштирок эт-

Dars — mutaxassis nigohida

ни яна фаол ҳолатга қайтарди ва текшиштирди.

Эксперт хулосаси: — "Сўз ичида сўз" усули гуруҳларда ишлангани учун самарали бўлди, — дейди бошланғич синф ўқитувчиси Шарифа Солихўжаева. Бунда ўқувчининг топқирлиги, зийраклиги, луғат бойлиги назоратдан ўтказилди. Ушбу технологияни дарсининг исталган қисмида қўллаш мумкин. Айнаи жараёнда ўқитувчининг бу усулни болаларни фаоллаштириш учун қўллагани дарс мақсадига кўпроқ хизмат қилди.

Педагогик вазият: Янги мавзу — "Сўз туркумлари" тушунтирилган, ўқувчилар экранда пайдо бўлган "Саволлар ёмғири"га дуч келишди. Хар бир сўз туркумининг қоидаси, гапдаги вазифаси ва сўроқлари экрандаги топишмоқларга жавоб топиш орқали изоҳланди. Кетма-кетликда навбатма-навбат жавоб берган ўқувчилар сони 34 нафар эди. Саволлар сони ҳам шунча.

Эксперт хулосаси: — "Ақлий ҳужум" педтехнологиясига мос келувчи "Саволлар ёмғири" ўқувчилар мавзуни қай даражада тушунганини кўрсатиб берди, — деди Хуриниса Отабоева. — Ўқитувчи бу усулни қўллаш орқали бўшлиқларни аниқлади ва ўша ўқувчилар билан қайта тушунтириш ишларини олиб борди. Бу педагоглар томонидан энг самарали технология сифатида тан олинган "Ақлий ҳужум" бугунги каби мураккаб мавзуларни тушунтиришда қўлай ёрдамчидир.

Педагогик вазият: Сурайё Қосимова ўқувчиларга савол берди:

— Қани айтинг-чи, мустақиллигимизнинг 25 йиллиги олдида Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти Иблом Каримов ташаббуси билан қандай темир йўл йўналиши ишга туширилди?

— Ангрэн—Поп, — дея ўқувчилар жавоб беришди.

— Баракалла, мана бугун бизнинг синфимиздан ҳам поезд ўтаяпти. Келинг, қўтилардаги сўзларни топиб, уларнинг хар бирини ўз вагонига, яъни қайси сўз туркумига доир бўлса, ўшанга жойлаймиз. Бунинг учун бир дақиқа вақт.

Шиддатли ва қизиқарли жараён бошланди. Дарсининг мустахкамлаш қисмида бирорта ҳам ўз вагонига жойлашмаган сўз — "йўловчи" қолмади. Бу ўқувчиларнинг янги мавзунини батафсил ўзлаштириганидан дарак эди.

Эксперт хулосаси: — "Тоифалаш" технологияси содда, қизиқарли ва бугунги жараёнларга боғлиқ ҳолда, жуда самарали усулда дарс қисмига татбиқ этилди, — деди Мухаррам Хўжаева. — Ўқитувчининг ижодкорлиги маҳсули бўлган бу кўргазмали восита универсаллиги билан ҳам диққатимизни тортиди. Бунда ўқитувчи саволларни барча фанлар ва мавзуларга мос ҳолда тузиб, дарсида қўллаш мумкин. Бу инновацион таълим технологиясидан унумли фойдаланиш натижасида дарс жонли ўтди. Маъкур технология орқали ўқитувчи намунали педагогик вазият яратди олди ва ўқувчилар билан индивидуал ишлаш имконига ҳам эга бўлди.

Кузатганимиз дарслар якунида таҳлилчилар гуруҳи хар иккала педагог Манзура Курбонбоева ва Сурайё Қосимованинг дарсларида педтехнологиялар қўллаш даражасини юқори баҳолашди ва тегишли тақлифларни билдиришди. Зеро, аънавий тарзда ўтган куруқ дарслар ўрнига қутилмаган ва қизиқарли педагогик технологиялар билан бойитилган дарслардан ўқувчи олам-олам завқ олади ва янги билимларни ўзлаштиради. Шу сабаб бу каби таҳлил жараёнларига ёш ўқитувчиларни ҳам таклиф этиб, тажриба алмашишни йўлга қўйиш ташаббуси қўллаб-қувватланди.

Насиба ЭРХОНОВА, «Ma'rifat» мухбири

2017-yil 1-fevral, № 9 (8970)

Инновацион ишланмаларнинг ҳаётга татбиқи ишлаб чиқариш ва саноатда юқори иқтисодий самарадорликни таъминлайди

Президентимиз Шавкат Мирзиёев Фанлар академияси аъзолари ва етакчи илм-фан намояндлари билан учрашувда республикада илм-фан ютуқларига асосланган ҳолда саноат ва қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқаришни замонавий инновацион технологиялар ҳамда техник воситалар билан таъминлаш ғоят муҳим стратегик ва иқтисодий аҳамиятга эга эканини таъкидлади. Мулоқот асосида фан, таълим ва ишлаб чиқариш интеграциясини жаддалаштириш борасида илм-фан намояндлари, ишлаб чиқариш корхоналари ва масъул мутасаддилар ҳал этиши зарур бўлган вазифаларни белгилаб берди.

Давлатимиз раҳбари самимий суҳбат давомида олимларнинг диққат-эътибори замонавий илмий-техник тараққиёт талабига жавоб берадиган рақобатбардош, импорт ўрнини босадиган, экспортбop, кўпфункционал материаллар яратиш ва улар асосида маҳсулотлар олишга қаратилиши лозимлигини таъкидлади. Ҳақиқатан ҳам, саноат тармоқларида қўлланилаётган турли импорт маҳсулотлари ҳамда технологиялари ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш, улар ўрнини босадиган самарали инновацияларни амалга ошириш ғоят долзарб масалалардандир. Бу борада юртимиздаги олий таълим муассасалари ва илмий-тадқиқот институтлари олимлари томонидан муайян янгиларга қўл урилаётганини таъкидлаш ўринли. Жумладан, Тошкент давлат техника университети тасаруфидаги "Фан ва тараққиёт" давлат унитар корхонасида ҳам қатор фундаментал ва инновацион тадқиқотлар олиб борилаётгани фикримиз далилидир.

Мамлакатимиз иқтисодиётида композицион материалларнинг юқори мустаҳкамлиги, барқарорлиги, ташқи таъсирга бардошлилиги, экологик зарарсизлиги ва бошқа муҳим амалий хоссаларга эгалиги билан аҳамияти тобора ортиб бораётир. Шу жиҳатдан ноёб хусусиятларга эга композицион ва наноконпозицион материалларнинг муайян принципларга асосланган янги конструкциялари, материалларнинг ҳар хил турлари ва улар асосида янги буюмларни ишлаб чиқаришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Корхонамиз олимлари томонидан маҳаллий минерал хомашёлар, иккиламчи техноген материаллар, улар асосида олинган композицияларга физикавий, кимёвий, механик ишлов бериш ва уларнинг структураларини мақсадли ўзгартириш ҳамда бошқариш орқали янги хоссага эга органик ва ноорганик композицион материаллар олиш технологиялари яратилмоқда. Жумладан, маҳаллий саноат маҳсулоти ҳисобланган молибдендан кимёвий тоза нордон молибден аммонийсини олишнинг самарали тех-

нологияси ишлаб чиқилди. Ушбу технологияга асосан молибден микдори каустика сода билан қайта ишлаш натижасида амалдаги технология бўйича қолаётган чиқинди кекларидаги қолдиқ 3—8 фоиздан 1 фоизгача камаяди.

Шунингдек, наносенсорлар олишда наноконпозицияли полимер материалларини золь-гель усули асосида ишлаб чиқилган синтез қилиш технологияси қўлланилди. Полимерременизема матрицали наногибрид селектив сенсорлар намуналарни олиниб, синовдан ўтказилди.

Пахтани қайта ишлаш мажмуаларидаги ишчи машиналарнинг қисмлари ишқаланиш оқибаотида тез едирилади. Олимларимиз томонидан едирилишга бардошдан композицион материаллардан деталлар тайёрланиб, пахтани қабул қилувчи ва узатувчи машинанинг ишчи қисмларига ўрнатилди ва синовдан ўтказилди. Мазкур деталларни олиш учун намунавий саноат регламенти ишлаб чиқилди.

Нефть ва газни қазиб олишда бурғилаш муҳим ўрин тутди. Бу жараёнда химояловчи колонна харақатларининг давомийлигини таъминлаш учун зарур бўлган, асосини кимёвий реагентлар ташкил қилувчи бурғилаш эритмаси лаборатория шароитида олинди. "Ўзгеобурнефтгаз" акциядорлик компаниясининг "Нефтьгазинов" акциядорлик жамияти марказий лабораториясида ишлаб чиқариш синовидан ўтказилиб, қудуқларни бурғилашда қўллашга тавсия этилди. Бундан ташқари, нефть ва газ қудуқларини бурғилашда сальник (қоплама) пайдо бўлишининг олдини олиш ёки камайтириш мақсадида маҳаллий хомашё ва саноат чиқиндиларини қайта ишлаш асосида юқори самарали, импорт ўрнини босувчи, экспортбop, арзон композицион кимёвий реагент-қўшимчалар ишлаб чиқарилди.

"Kompozit nanotexnologiyasi" масъулияти чекланган жараёнида 10 тонна КХР-Д маркали композицион кимёвий реагент-қўшимча тайёрланиб, синовдан ўтказилди. У нефть ва газ қудуқларини бурғилаш жа-

раёнида механик тезлиги натижасида долото(бурғилаш исканаси)нинг ўтишини 25—30 фоизга кўпайтириши аниқланди.

Электротерамик изоляторлар ишлаб чиқариш учун композицион материал олингани ҳам салмоқли ишлардан бўлди. "ОНИКС-ФАРФОР" масъулияти чекланган жамиятида электротерамик композицион масъулияти тажрибавий партияси ишлаб чиқарилиб, синовдан ўтказилди. Айни пайтда унинг бир тоннасида фойдаланилганда қулаётган иқтисодий самарадорлик йилига 3,5 миллион сўмини ташкил этади.

Автомагистраллар мамлакатимиз ҳудудини ўзаро боғлаш, халқимиз узоғини яқин қилишда муҳим аҳамиятга эга. Одатда йўللари таъмирлаш учун ишлашга қараганда герметик мастикалар хорижий давлатлардан келиштирилади. Бирок юртимиз об-ҳавоси кескин ўзгарувчан бўлгани боис, уларнинг чидамлиги бизнинг талабларга тўла мос эмас. Шу боис олимларимиз томонидан маҳаллий шароитда қўллаш мумкин бўлган композицион герметик мастикаларнинг намуналари яратилиб, "Бейнау — Бухоро — Самарқанд — Тошкент — Андижон" автомагистрал йўлларида "Ўзавтойўл" акциядорлик компанияси томонидан тажрибадан ўтказилди. Амалий ҳисоб китобларга қараганда, яроқлилик муддатининг узоқлиги ҳисобига 1000 тонна композицион герметик мастикаларнинг иқтисодий самарадорлиги 1 миллиард сўмини ташкил этиши маълум бўлди.

Янгилардан яна бири — карбоксиметилцеллюлоза олишнинг янги моноапарат технологияси ишлаб чиқилиб, моноапарат ускунаси ишга туширилди. Ушбу технология ҳам корхонамизга қарашли "Композит nanotexnologiyasi" масъулияти чекланган жамиятида ўзлаштирилди. Турли саноат тармоқлари эҳтиёжи учун карбоксиметилцеллюлозанин саноат партияси ишлаб чиқарилиб, бир тонна целлюлоза ишлаб чиқаришдан олинган иқтисодий самарадорлик 3,2 миллион сўмини ташкил этиши маълум бўлди.

Шунингдек, маҳаллий хомашё ва иккиламчи маҳсулотлар асосида пахта, буғдой ва бошқа қишлоқ хўжалиги экинлари уруғларини экиш олдида тайёрлаш учун экологик хавфсиз кимёвий композицион препаратлар — "КПМ-Дармон-1", "КПМ-Дармон-2"нинг синов партиялари ишлаб чиқарилиб ва улар билан пахта уруғларига ишлов берилди. Уруғларни экиш

технологияси Данғара туманидаги "Содиқжон" фермер хўжалигида амалга оширилди. Препаратнинг таннархи арзонлиги ҳисобига бир тоннасидан олинган иқтисодий самарадорлик 120 миллион сўмини ташкил этиш билан бирга, ҳар гектар ердан қўшимча 5-6 центнер ҳосил олинди.

Республикадаги қатор ишлаб чиқариш корхоналари ва илмий ишлаб чиқариш бирлашмалари билан ҳамкорликда янги композицион ва композицион полимер материаллардан турли буюмлар ясаиб, истиқболли технологияларни ишлаб чиқаришга татбиқ этилмоқда. Жумладан, юқори пласт босимли нефтгаз қувурларини бурғилаш учун иссиқлик ва тузга чидамли композицион кимёвий реагентлар олиш технологияси яратилиб, "Ўзгеобурнефтгаз" акциядорлик жамиятига қарашли қудуқлардан бирида синовдан ўтказилди. Мазкур кимёвий реагентларнинг ҳар бир тоннаси чет элдан валюта ҳисобига келтирилатган турдошига нисбатан 4-5 миллион сўм арзонга тушиши аниқланди.

Шу билан бирга, бурғилаш эритмаларини тайёрлашда қўлланиладиган самарали композицион кимёвий реагентларни олиш технологияси яратилиб, энгиллаштирилган полимер реагент асосида бурғилаш эритмаси тайёрланди. Мазкур реагент "Бухоронейтгазпармалаш" очиқ акциядорлик жамиятига қарашли "Жанубий кемачи" конининг 130-қудуғида қўлланилди ва биргина қудуқдан 60 миллион сўм иқтисодий самарадорликка эришилди.

Дунё тажрибасида биринчи бўлиб Тошкент давлат техника университетининг "Фан ва тараққиёт" давлат унитар корхонаси ва "Металлургия" кафедраси олимлари Олмалик конметаллургия комбинати мутахассислари билан ҳамкорликда мис ишлаб чиқаришнинг чиқиндисиз энергия ва ресурс тежовчи, экологик тоза технологиясини яратди. Бунинг натижасида мис йўқолиши 0,64 — 0,74 фоиздан 0,42 — 0,45 фоизгача камайиб, мис ишлаб чиқаришнинг бир йилда 1448 тонна, олтинини 81,92 килограмм ва кумуш ишлаб чиқаришнинг 4028,3 килограмм оширишга эришилди. Қўшимча ажратиб олинган мис ва нодир металлларнинг реал иқтисодий самарадорлиги бир йилда 20,1 миллион АҚШ долларини ташкил этмоқда. Ушбу "Сульфид-мисли концентратларни қайтарувчи педча эритиш усули" ихтироси учун патент олинди, Ўзбекистон Республикаси Интеллекту-

ал мулк агентлиги томонидан "Энг яхши ихтиро" номинацияси бўйича 1-даражали диплом ва пул мукофоти билан тақдирланди.

Илмий изланишларни изчил давом эттириш ва янги замонавий технологияларни яратиш ҳамда ишлаб чиқаришга жорий этиш истиқболли кўзда тутиб, олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрларни тайёрлашга алоҳида эътибор қаратаёғимиз. Айни пайтда корхонамизда 14 нафар катта илмий ходим-изланувчи ва 11 нафар мустақил изланувчи тўрт ихтисослик бўйича тадқиқотлар олиб бормоқда. Шу кунгача катта илмий ходим-изланувчиларимиздан тўрт мустақил изланувчилари миздан уч нафари докторлик диссертацияларини муваффақиятли ёқлади.

Президентимиз олдимизга қўйган вазифалардан келиб чиққан ҳолда, асосий фаолият йўналишларимизга мувофиқ, маҳаллий хомашёлар асосида композицион материаллар яратиш ва қўллаш соҳаси бўйича фан ва ишлаб чиқариш интеграциясини кенгроқ амалга ошириш мақсадида қатор масалаларни ҳал этишни мақсад қилдик. Жумладан:

— кўпфункционалли янги композицион материаллар яратишнинг илмий асосларини ишлаб чиқишда фундаментал, амалий ва инновацион тадқиқотларни чуқурлаштириш ва кенгайтириш;

— иқтисодиётнинг турли соҳаларида яратилган янги композицион материалларни ва уларни ишлаб чиқариш технологияларини ўзлаштириш, жорий этиш ва кенг қўллаш;

— илмий лабораторияларимизнинг моддий-техник базасини замонавий асбоб-ускуналар билан таъминлаш орқали мустаҳкамлаш;

— замонавий илмий ва илмий-техник кадрларни шакллантириш. Мазкур масалаларни самарали, ўз вақтида ҳал этиш иқтисодиётимизнинг турли соҳаларидаги композицион ва наноконпозицион материалларга ўсиб бораётган эҳтиёжнинг таъминланишига, илмий-техник ривожланишнинг жаддалашшига, давлатимиз раҳбари олимлар олдида қўйган улкан вазифаларнинг масъулият билан bajarilishiga va bu, ўз навбатига, Ўзбекистоннинг иқтисодий салоҳияти янада мустаҳкамланишига олиб келади.

Сойибжон НЕҒМАТОВ,
"Фан ва тараққиёт"
ДУК илмий раҳбари,
Ўзбекистон Фанлар академияси академиги,
Халқаро олий мактаб академиyasi академиги

Кичик гуруҳларга бўлиб ўқитиш методикаси

она тили дарсларида асқотади

Она тили ўқитувчиси бўлганим учун дарсимни ноанъанавий тарзда ўтишга интиламан. Куйида ўқувчиларни кичик гуруҳларга бўлиб ўқитиш методикасининг афзалликларини ҳақидаги тажрибамни ҳамкасбларим билан ўртоқлашмоқчиман. Дейлик, синф хонасида 30 ўқувчи бўлса, улар 6 та кичик гуруҳга бўлинади. Ҳар бир гуруҳдан 5 нафардан ўқувчи жой олади. Улар журналдаги рўйхат бўйича гуруҳга бўлинади. Шунда ўртада тенглик таъминланади.

Лексикология бўлимида ўқитувчи ижобий ва салбий бўёқли сўзлар мавзусини ташунтириб бўлганидан сўнг, дарсликдаги машқлар бўйича гуруҳларга вазифа беради. Машқ бажарилгач, ишлар текширилиб, гуруҳда тўғри ва тез бажарганлар сони ҳисобланади. Сўнг етакчи гуруҳ аниқланади. Ғолиб жамоанинг фаол аъзоларига бир хил — «5» баҳо кўйилади. Пассивлар эса жавобига яраша баҳоланади. Яъни гуруҳдаги беш ўқувчининг икки нафари нисбатан паст ўзлаштирувчи бўлса, ўша гуруҳнинг натижаси ҳам пасайиб кетади. Шу боис гуруҳдаги барча ўқувчилар фаолликка интилади. Яхши ўзлаштирадиган ўқувчилар, паст ўзлаштирадиганларни ўқишга, ишлашга, тезкорликка ундайди. Йил давомида гуруҳлар сони ва уларнинг таркиби ўзгармаган тарзда машғуллар давом этади. Бу метод ўқувчиларни эркин фикрлашга, дарсини мустақил ўзлаштиришга, жамoa билан ишлашга ўргатади. Шунингдек, слайдлар,

компьютер технологиялари, оғзаки савол-жавоб, мунозара усулларидан ҳам фойдаланиб, гуруҳлар фаолиятини юритса бўлади. Мазкур усулда парталар гуруҳлар жойлашадиган тарзда қўйилади. Гуруҳ аъзоларининг барчаси бир жойда тўпланиб ишласа, максдага мувофиқдир. Усулнинг афзаллиги шундаки, ўқувчилар бир-бирига қараб, олдинга интилади. Ўқитувчи бир бўлимнинг тугаллиниши юзасидан гуруҳлар ўртасида мусобақа уюштириб, ғолиб гуруҳга кичик совға тақдим этиши мумкин.

Бу янги дас ўтиш модели ҳисобланиб, ўқувчилар орасида соғлом рақобатни кучайтиради, мустақил фикрлашга ўргатади. Табиийки, рақобат бор жойда ривожланиш бўлади. Агар ўқувчи муайян ахборотни ўзи мустақил равишда ўрганадиган бўлса, бу ўқитувчи баёнидан кўра кўпроқ хотирасида сақланиб қолади.

Умида МУҲАММАДИЕВА,
Шахрисабз туманидаги
23-мактаб ўқитувчиси

Шахсга йўналтирилган дас — ўқувчиларнинг билим эгаллаш борасидаги интилишини қўллаб-қувватлаб, синфда фаоллик муҳитини яратди. Ўқувчилар дарсда хато қилишга ёки нотўғри жавоб беришга чўчимасдан топшириқларни бажаришга интилади. Бундай дарсларда масалани исталган усулда ечиши учун имкон берилади. Барча усуллар таҳлил қилиниб, энг қулайлари танланади, ўзлаштирилади.

“ПИРАМИДА”

ўқувчиларни қизғин баҳсларга чорлаб,
дарсда фаоллаштиради

Математика дарсини ҳам шу тарзда ўтиш кутилган натижани беради. Хусусан, “Пирамида” ўйини дарс аввали ёки охирида фаннинг бирор боби, бўлими тугалланганда қўлланилади. Ўйин ўқувчилар ўтилган мавзуларни нечоғли ўзлаштирганини баҳолаш, такрорлаш, мустақамлаш учун мўлжалланган. Уни кичик гуруҳ ва жамoa шаклида ташкил этиш лозим. Қоидага кўра, саволлар пирамида шаклидаги плакатда берилди. Ўйин учун 10 та рақам (0 дан 9 гача) ёзилган шарча, ўтилган мавзуларга оид 10 та савол ёки мисол керак.

Ўйинни ўтказиш учун лототронга солинган рақамланган шарчалар айланттирилиб, биттаси танлаб олинади. Ана шу рақамдаги топшириқ ўқувчилар томонидан бажарилади (Агар лототронни яшаш имкони бўлмаса, ўрнига қопчадан фойдаланиш мумкин). Саволларни А, В, D, Е тоифаларига бўлиб, қуйидагича тузиш мумкин:

Е — содда тестлар бўлиб,

тўғри жавоб учун 1 балл;

D — мавзуга оид қоидалар, таъриф ва теоремалар бўлиб, тўғри жавоб учун 2 балл;

В — мисол ёки масалалар берилди, тўғри жавоб учун 3 балл;

А — мураккаб мисол бўлиб, тўғри жавоб учун 4 балл.

Бу ўйинни 8-синф алгебра фанидаги “Квадрат тенгламаларни ечиш” мавзусида қўлладим. Е тоифа учун 0-рақамли катакда берилган “А) $2x+6=0$. В) $2x^2+6x-5=0$. D) $2+6x^3-5x=0$ ” тенгламаларидан қайси бири квадрат тенгламага мисол бўла олишини ўқувчилар топшиди. 1-рақамли катакда эса $-4x^2-7x-2=0$ квадрат тенгламанинг озод ҳади нечага тенглигини ҳам “А) -4 га. В) -7 га. D) -2 га.” каби жавоб вариантлари орасидан тўғри аниқлашди.

D тоифадаги топшириқлар эса 4-рақамдан бошланади. 4-рақамли катакда ўқувчидан квадрат тенгламага таъриф бериш сўралса, 5-рақамда Виет теорема-

масини айтиш лозим.

В тоифа 7-рақамдан бошланади. 7-рақамли катакда $3x^2+11x+6=0$, 8-рақамли катакда $x^2+6x-40=0$ тенгламаларни ечиш вази-фаси топширилди.

A тоифадаги топшириқ барчасидан мураккаб бўлиб, лототрондан 9-рақамли шарча олинса, ўқувчилар шу рақамли катакдан x^3-9x^2-22x тенгламасини кўпайтувчиларга ажратиши лозимлиги айтилди.

Ўқувчилар иштирокини яқка тартибда баҳолаш учун ўйинни умумий ҳолда ёки синфни кичик гуруҳларга бўлиб ўтиш ҳам мумкин. Масалан, синф ўқувчилари уч гуруҳга бўлинса, тетраедр шаклидаги (тенг томонли учбурчакдан ташкил топган) пирамидадан фойдаланилади.

Бундай ўйинлар натижасида ўқувчилар фаоллашиб, дарс самарадорлиги ошиб бормоқда.

Мухайё ЮСУПОВА,
Қорасув шаҳридаги
5-мактаб ўқитувчиси

Очиқ мулоқот таклифларга бой бўлди

“Ойда бир марта тўғрак машғуллар жараёнига ота-оналар иштироки таъминланса мақсадга мувофиқ бўларди”; “Ота-оналар кутубхонаси”нинг китоб фондиди бойитиш лозим”; “Ота-оналар учун таклиф ва шикоятлар доскасини ташкил этиш керак”; “Марказ фаолиятини ривожлантириш, болаларнинг бўш вақтини тўғри ташкил этиш борасида ота-оналар иштирокида очиқ мулоқотларни кўпроқ ўтказиш зарур”...

“Баркамол авлод” республика болалар бадий ижодиёт марказида “Халқ билан мулоқот ва инсон манфаатлари йили” муносабати билан ўтказилган очиқ мулоқотда ота-оналар ана шундай фикрларни билдирдилар. Марказ раҳбари Дониёр Эрматов ота-оналарга марказда яратилган шароитлар, тўғраклар фаолияти, тарбияланувчилар тайёрлаган ижод намуналари хусусида атрофлича маълумот берди.

— Ўзбекининг байраму тадбир-

лари доира садосию миллий рақсларсиз ўтмайди. Шу боис марказнинг доирачилар тўғрагида қувулланаётган ўғлим Бехзод билан тез-тез байрам тадбирларига боришга тўғри келади. — дейди Барно Мавлонова. — Аммо шу пайтгача болаларимизни тадбирларга олиб боришда транспорт масаласида муаммо бор эди. Ўтган галги очиқ мулоқотда тадбирларга бориб келиш учун транспорт воситаси билан таъминлаш борасида фикр-мулоҳазалар билдирилган-

ди. Марказ мутасаддилари ота-оналарнинг таклифларини инобатга олиб автобус харид қилибди. Бу барчамизни беҳад қувонтирди.

Очиқ мулоқотда тўғрак машғулотлари ва тадбирларда фаол иштирок этиб, тенгдошларига ўрناк бўлаётган ўқувчилар ва уларнинг ота-оналари эътироф этилиб, фахрий ёрлик билан тақдирланди.

Ҳасан МҮМИНОВ,
“Ma'rifat” мухбири

Б.РИЗОКУЛОВ олган сурат.

Ўзбекистон матбуот ва ахборот агентлиги томонидан “Миллий оммавий ахборот воситалари, нашриётлар ҳамда матбаа соҳасининг ривожланиш тенденциялари ва истиқболлари” мавзусида матбуот анжумани ўтказилди.

Тадбирда сўзга чиққан агентлик мутахассислари соҳада мустақиллик йилларида амалга оширилган ижобий ўзгаришлар, яратилган кенг

Миллий ОАВ ва матбаа соҳаси истиқболи

имкониятлар хусусида тўхталиб ўтдилар. Таъкидланганидек, 2017 йилнинг 1 январь ҳолатига кўра, рўйхатга олинган ва давлат реестрига киритилган оммавий ахборот воситаларининг умумий сони 1514 тага етган. Шундан 691 та газета, 309 та журнал, 15 та ахборот-бюллетень, 4 та ахборот агентлиги, 65 та телеканал, 35 та радиоканал, 395 таси веб-сайтлардир.

Матбуот анжуманида нашриётлар муҳаррирлари ҳам иштирок этиб, мамлакатимизда ноширчиликнинг ҳуқуқий асоси яратилгани, қатор қонун ва қонуности ҳужжатлари қабул қилингани, соҳанинг моддий-техник базаси мустақамланиб, модернизация қилингани, бу эса бево-сита китобларнинг сифати ошишига ва халқаро стандартларга мос равишда чоп этилишига замин яратгани хусусида айтиб ўтдилар. Нашриётлар ўртасида “Йилнинг энг яхши китоби” кўрик-танлови ўтказилаётгани, нашриётларимиз халқаро кўргазмаларда иштирок этиб, нуфузли сертификатлар билан тақдирланаётгани алоҳида таъкидланди.

Райҳона ХҲЖАЕВА,
“Ma'rifat” мухбири

2017-yil 1-fevral, № 9 (8970)

Мукаммал ўқув-методик мажмуа

ўқитувчи ва ўқувчиларнинг ўз устида ишлашига хизмат қилади

Бундан уч-тўрт йил олдин ўрта махсус, касб-хунар таълими тизимида даволат масаласи оғриқли нуқта эди. Бу борада олиб борилган турли чора-тадбирлар, таълим муассасаларининг ота-оналар билан ҳамкорлигини кучайтириши натижасида ижобий ўзгаришларга эришилди. Ушанда сабабсиз дарсдан қочган ёки машгулотда қатнашишни истамеган ўқувчилардан қилмишининг сабаби сўралганда, аксарият ёшлар ўқишга қизиқмаслигини баҳона қиларди. Мустақил ҳаётга қадам қўйган бўлгуси мутахассиснинг бундай йўл тутишини оқлаб бўлмайди, албатта. Бироқ бу ўқувчиларда фанга қизиқиш уйғотиш масъулиятини ўқитувчи зиммасидан соқит қилолмайди. Чунки шогирдларида илм ёки хунар ўрганиш иштиёқини пайдо қилиш — педагогнинг асосий вазифасидир. Хўш, бунинг учун ўқитувчи қандай йўл тутиши керак?

— Дарс янгиликларга нечоғлик бой тарзда ўтилса, ўқувчиларнинг фанга қизиқиши ҳам шу қадар ортади, — дейди Ўрта махсус, касб-хунар таълими марказининг ахборот-методик таъминлаш хизмати етакчи методисти Хусния Офтобхўжаева. — Замонавий таълимни ташкил этишнинг муҳим талабларидан бири ҳам ортиқча руҳий ва жисмоний куч сарфламай, қисқа вақт ичида юқори натижага эришишдир. Педагог, аввало, таълим самарасини оширувчи замонавий педагогик технологиялар асосида ўқув жараёнини лойиҳалаштириб олиши даркор. Бунда ўқув предметининг ўзига хос жиҳатини, машгулот ўтиладиган жой ва шароитни, энг асосийси, ўқувчиларнинг имконияти, эҳтиёжи, ҳамкорликдаги фаолиятини эътиборга олиш лозим. Шубҳасиз, бунинг учун ўқитувчи ёки ишлаб чиқариш таълими устасидан ўқув жараёнига пухта тайёргарлик кўриш талаб этилади. Педагог дарсга комплекс тайёргарлик кўрса, ўқитиш самарадорлиги ошади. Чунки комплекс тайёргарликда бутун ўқув жараёни муайян тизимга солинган, мавзулар кетма-кетлиги, ўтиладиган дарсларнинг шакли ва тури, мавзунинг илмий мақсади, ўқув фаолиятдан кутилаётган натижалар, фойдаланилган адабиётлар ва ўқитиш воситалари, дидактик материаллар, дарс ўтиш методлари, билим ва кўникмаларни баҳолаш мезонлари белгиланган олинади. Буларнинг барчаси жамланганда ўқитувчи ва ишлаб чиқариш таъли-

ми устасининг ўқув ҳужжатлари тўплами, яъни ўқув-методик мажмуа вуҳудга келади. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 28 майдаги "Малакали педагог кадрлар тайёрлаш ҳамда ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларини шундай кадрлар билан таъминлаш тизимини янада такомиллаштиришга оид чора-тадбирлар тўғрисида"ги қарорига мувофиқ ўрта махсус, касб-хунар таълими тизимида ўқитиш сифатини ошириш борасида қатор ишлар амалга оширилди. Жумладан, ўтган давр ичида ўрта махсус, касб-хунар таълимидаги йўналиш ва касблар бўйича ўқув-норматив ҳужжатлар ҳамда дарс соатларига тегишли ўзгаришлар киритилди. Ўқитувчи ва ишлаб чиқариш таълими усталарининг педагогик маҳоратини оширишга доир семинар-тренинглр ўтказилди. Айни пайтда Марказнинг ахборот-методик хизмати тажрибали педагоглар билан ҳамкорликда ўқув-методик мажмуаларни яратиш ва уларни оммалаштириш орқали юртимизнинг барча ҳудудидagi ўқитувчилар, жумладан, энди иш бошлаган ёш мутахассисларга методик ёрдам кўрсатиш имконини кенгайтириш ҳамда ўқув-методик мажмуаларни яратишнинг янада такомиллаштиришга алоҳида эътибор қаратмоқда. Бу борадаги ишлар Ўрта махсус, касб-хунар таълими марказининг 2015 йил 8 сентябрдаги "Ўқув-методик мажмуаларни такомиллаштириш тўғрисида"ги буйруғига асо-

сан олиб борилапти.

— Ўқув-методик мажмуа давлат таълим стандарти, касблар бўйича тармоқ таълим стандартлари ва ўқув фанлари дастурида белгиланган, ўқувчилар эгаллаши лозим бўлган билим, кўникма ва малакаларни шакллантириш, ўқув жараёнини мажмуавий лойиҳалаш асосида кафолатланган натижалар, мустақил билим олиш ва ўрганишни ҳамда назоратни амалга оширишни таъминлайдиган методик ҳужжатдир, — дейди Хусния Офтобхўжаева. — Яна ҳам аниқроқ айтганда, ўқувчининг ижодий қобилиятини ривожлантиришга йўналтирилган ўқув-услубий манбалар, дидактик восита ва материаллар, электрон таълим ресурслари, ўқитиш технологияси, ўқитиш ва назорат воситаларини ўзига қамраб олган ўқитувчининг методик ҳужжатлар тўпламидир. У уч қисмдан ташкил топган. Биринчи қисм ўқув-норматив ҳужжатлардан иборат бўлиб, йўналиш бўйича таълим стандарти нусхаси, ишчи ўқув режа нусхаси, фаннинг (ўқув амалиётининг) намунавий ўқув дастури нусхаси, фаннинг (ўқув амалиётининг) ишчи ўқув дастуридан иборат.

Ўқитиш воситаларидан иборат иккинчи қисмга фаннинг таълим технологияси, маъруза матнлари тўплами, йўриқли технологик хариталар (ўқув амалиётлари учун), ўқув ва ўқув-методик адабиётлар, ўқув амалиёти ва устахона жиҳозлари киритилди.

Мажмуанинг учинчи қисми назорат воситаларидан иборат бўлиб, унда баҳолаш мезонлари, жорий, оралиқ ва якуний назорат учун саволлар, масалалар, топшириқ ва тестлар жамланган. Мажмуа таркибидан кўриниб турибдики, ундаги барча компонентлар таълим жараёнини ташкил қилиш ва ўтказишда муҳим аҳамиятга эга. Ўқув-методик мажмуани ишлаб чиққандин кейин ўқитувчи ўқув жараёнига тўлиқ тайёр бўлади.

Самарқанд таянч тиббиёт коллежининг болаларда ҳамширалик парваршичи фани бош

ўқитувчиси Нафиса Урокова тажрибали педагоглардан. У дарсга тайёргарлик кўришга алоҳида эътибор қаратади. Педагогнинг фикрича, давринг шиддат билан ривожланиши, замонавий техникаларнинг ҳаётимизга изчил кириб келаётгани, айниқса, ёш авлоднинг онги тез ривожланаётгани таълим ходимларини ўз устида мунтазам ишлашга ундайди. Чунки интернет тармоғи орқали дунёда кечаётган воқеа-ҳодисалар, дунё илм-фани янгиликларидан ўз вақтида хабардор бўлаётган ёшларнинг саволлари изланишдан тўхтаган муаллимни ноқулай аҳволга солиши ҳеч гап эмас. Шу боис ҳам Нафиса Урокова ўқув-методик мажмуа яратиш тақлифини жон-диддан қабул қилди. Биринчилар қатори ўз фани бўйича қўлланма тайёрлаб, Ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларини ахборот-методик таъминлаш хизматининг солиғини сақлаш йўналиши бўйича ўқув-методик бирлашмасига тақдим этди.

— Аввал ҳар йили янги дастур асосида янги ўқув-услубий ишланмалар яратардик, — дейди педагог. — Бу ўз навбатида, молиявий қийинчиликларни юзга келтирарди. Энди эса мажмуа уч йилга мўлжаллаб тузилгани боис қоғоз исроф бўлишининг олди олинди. Шу ўринда савол туғилиши табиий: педагог йил аввалида ўқув мавсуми давомида ўтиладиган барча дарсларга умумий тайёргарлик кўргач, ўз устида ишлашдан тўхтамайдимми? Асло йўқ, Чунки ўқитувчи мажмуага мавзулар, дарс машгулоти ўтилаётган гуруҳлар, шу билан бирга, фойдаланилган усуллар, воситаларнинг самарадорлиги хусусиятидан келиб чиққан ҳолда ўзгаришлар киритиб боради. Масалан, муайян бир усул ёки восита учун ажратиладиган вақт етишмаслиги ёхуд ўқувчиларга берилмаётган маълумотнинг натижаси етарлича сезилмаслиги мумкин. Бундай ҳолларда айнан ўша мавзу бўйича ўзгаришлар ўқув-методик мажмуанинг "ўзгаришлар учун"

деган махсус қисмига кафедра муҳдиси томонидан тасдиқланган ҳолда киритиб борилади. Тўғри, ҳозирча айрим ўқитувчилар мажмуа яратишда бироз қийинчиликка дуч келмоқда. Бироқ билим, педагогик маҳорат, ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш бўйича тажрибалари ошган, бу педагоглар учун келгусида муаммо бўлмайди.

Ахборот-методик таъминлаш хизмати мутахассисининг мажмуани ишлаб чиқиш ва уни тасдиқлаш тартиби ҳақидаги фикрлари билан қизиқдик.

— Мажмуа таълим жараёнини ташкил этиш мақсадида барча фанлар бўйича кафедра жамоаси томонидан ишлаб чиқилади, — дейди Хусния Офтобхўжаева. — Энди иш бошлаган ўқитувчи (ёхуд ишлаб чиқариш таълими устаси) эса кафедра муҳдиси ёки бириктирилган тажрибали ўқитувчи назоратида мажмуаларини дарсга тайёрлаш жараёнида ўқув йили давомида яратади. Ўқув-методик мажмуани яратиш ўқув йилининг аввалида ўқитувчининг иш режасида белгиланган олинади. Фаннинг ўқув-методик таъминлаш даражаси таълим муассасаларида мутахассисларни тайёрлаш сифатини оширишга хизмат қилади. Мажмуа ўқув жараёнининг ўқув-методик таъминлаши ва ўқитувчиларнинг кўп йиллик тажрибаси асосида шакллантирилади.

Ҳа, умумтаълим, умумкасбий ва махсус фанлар бўйича замонавий ўқув-методик мажмуалар яратиш ўқитишнинг дидактик таъминотини мустаҳкамлаш, замонавий педагогик технологияларни таълим жараёнига кенг жорий этиш, назарий ва амалий машгулотларнинг узвийлигини таъминлашда муҳим аҳамият касб этади. Шу билан бирга, ўқитувчиларнинг нечоғлик билим ва малакага эга, соҳасидан қай даражада хабардор эканини кўрсатиб беради.

Аброр УМАРҚУЛОВ,
"Ma'rifat" муҳбири

Ёшлар касб-хунар эгалламоқда

Нукус ижтимоий-иқтисодиёт коллежидa ёшлар касб-хунарга оид билим ва кўникмани пухта эгаллаши учун барча шароит яратилган.

Коллежда 560 нафар ўқувчи меҳмонхона ва ресторан хизмати менежери, молиявий масалалар бўйича кичик мутахассис, банк иши мутахассиси, бухгалтер, ижтимоий муҳофаза қилиш ҳуқуқшуноси, компьютер инженеринг техниги йўналишида сабоқ олмақда.

Бу ерда ўқув жараёнини илгор педагогик технологиялар асосида ташкил этиш, назария ва амалиётни уйғунлиқда олиб бориш, иқтидорли ёшларни қўллаб-қувватлашга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

ЎЗА фотомуҳбири
Мақсад ҲАБИБУЛЛАЕВ
олган суратлар.

"Қуёш иссиқхона — қишлоқ уйи"

қулай, самарали ва тежамкор энергия манбаи

XXI аср энергетикаси асосан ноанъанавий, қайта тикланадиган, экологик тоза — қуёш энергияси, биогаз, шамол, ер ости иссиқлик сувлари ва ташқи муҳит ҳавоси ҳарорати ва бошқа энергия манбаларидан фойдаланишга асосланади. Европа комиссияси томонидан 2008 йил аввалида маъқулланган муҳит ўзгаришига қарши кураш дастурида қайта тикланадиган энергия манбаларидан фойдаланиш улушини 8,5 фоиздан 20 фоизга ошириш масаласига алоҳида эътибор қаратилгани ҳам бежиз эмас. Атроф-муҳитга тарқалаётган Қуёш нурининг умумий энергияси $E = 3,86 \times 10^{26}$ Вт ($3,86 \times 10^{23}$ эрг/с)ни ташкил этиши, Ер Қуёшдан йил давомида $1,57 \times 10^{18}$ кВт соат/йил энергия олишини инобатга олсак, бу истеъмол қилинаётган йиллик энергиядан ўн минг мартаба юқори эканини кўрсатади.

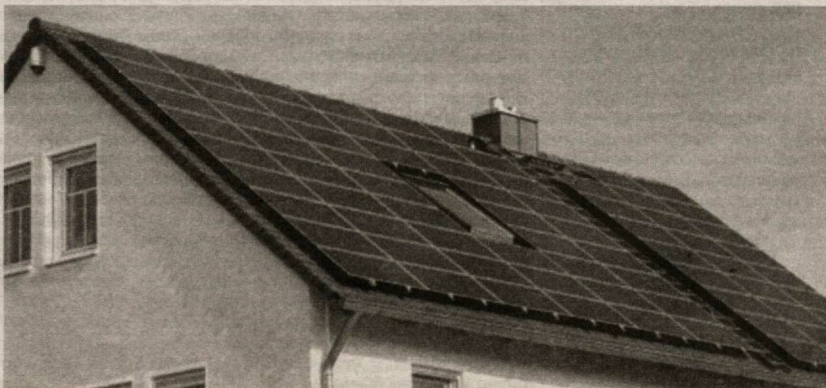
Қайта тикланувчи энергия манбаларидан унумли фойдаланиш бўйича ўтказган тажриба ва тадқиқотларимиз давомида Қуёш энергияси ҳамда иккиламчи иссиқлик ресурсларидан фойдаланган ҳолда иситишга мўлжалланган "Қуёш иссиқхона — қишлоқ уйи"дан иборат геолиттехник мажмуанинг энергияни тежаш ва тугун газ иссиқлигидан самарали фойдаланиш усуллари ишлаб чиқилди. Бунда иссиқлик насоси орқали истеъмолчиларнинг иссиқлик ва совуқликка бўлган талабини бир вақтнинг ўзида қондириш назарда тутилган.

"Қуёш иссиқхона — қишлоқ уйи"ни иссиқлик ва совуқлик билан таъминловчи тизимнинг ишлаш тартиби қуйидагича: совутилиши ва иситилиши кўзда тутилган объектлар оралиғида иссиқлик насоси ўрнатилиб, у буғлантиригич орқали уйни совутади. Совутиш агенти газ ҳолатига кўчиб, компрессор ёрдамида сиқилади ва ўта қизиган ҳолатга ўтади. Иссиқлик насосининг конденсатори бак-аккумулятор ичида жойлашган бўлиб, унда совутиш агенти конденсацияланиши эва-

зига сув $50+60$ °C гача қизийди. Шундан кейин бак-аккумулятордаги қайноқ сув циркуляция насос ёрдамида иссиқлик алмаштиригич орқали ўтказилиб, тугун билан иккинчи мартаба қиздирилади. Заруратга қараб тугун иссиқхонага — ўсимликларни CO_2 гази билан таъминлашга юборилади. Бино устида жойлаштирилган қуёш сув қиздиригич иссиқлик билан таъминлашга хизмат қилади.

"Қуёш иссиқхона — қишлоқ уйи" иссиқлик-совуқлик таъминотида қўлланиладиган иссиқлик насоси объектларни иситиш ва совитишдаги умумий энергия сарфини 30—40 фоизга камайтиради. Қурилманинг харажатларини қоплаш муддати 2—3 йилни, йиллик энергия тежамкорлигидаги самарадорлиги 30 миллион сўмни ташкил этади.

Энергия харажатларини камайтириш учун қуёш энергияси ҳамда иссиқлик ҳосил қилувчи қурилмаларнинг ташландик иссиқлик чиқиндиларидан фойдаланиш асосий омиллардан ҳисобланади. Масалан, 1 гектар тупроқни иситиш учун тахминан 4 гкал/соат ёки 560 тонна шартли ёқилғи талаб этилади. Майдон 6 гектар бўлган иссиқхонанинг йиллик иссиқлик таъминоти учун ўртача 5 миллион метр куб газ ёки 6,4 минг тонна шартли ёқилғи сарфланади. Муқобил энергия манбаларидан фойдаланиш, талаб этиладиган иссиқликнинг 30 фоизи асосан қуёш энергияси ҳисобидан қопланади.

Мамлакатимизда ёқилғи-энергия ресурсларини тежаш, "яшил энергетика" сиёсатини олиб бориш, айниқса, муқобил энергия манбаларидан фойдаланишни ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Республикаимизнинг Президентини Ислам Каримов томонидан 2013 йил 1 мартда қабул қилинган "Муқобил энергия манбаларини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги фармон ҳамда 2015 йил 5 майдаги "Иқтисодиёт тармоқлари ва ижтимоий соҳада энергиятежамкор технологияларни жорий этиш, энергия сарфини камайтириш бўйича 2015—2019 йилларга мўлжалланган чора-тадбирлар тўғрисида"ги қарор ишлаб чиқариш корхоналарини замонавий, самарадор ва тежамкор технологиялар асосида модернизация қилиш, техник ва технологик ўзгартириш орқали сарфланадиган энергия миқдорини камайтириш, қайта тикланувчи энергия манбалари, хусусан, қуёш энергиясидан фойдаланиш технологияларини ҳаётга татбиқ этиш орқали энергия тежамкорлигига эришиш каби устувор вазифалар ижросига йўналтирилган.

Izlanish va samara

Тажрибаларимиз давомида иссиқхона иситиш ва ўстириладиган ўсимлик илдизини 10—12 фоиз CO_2 гази билан озиклантириш ҳамда ўсимликда фотосинтез жараёни нормал кечишини таъминлаш мақсадида табиий газ билан ишловчи кичик қозон қурилмасидан фойдаланишнинг самарадорлиги ҳам атрофлича таҳлил этилди.

Республикамиз иқлим шароитида шартли ёқилғи сарфининг натурал кўрсаткичлари помидор етиштириш учун 55—75, бодринг учун 50—70 ва лола учун 45—55 кг/м³ ни ташкил этади. Умумий иссиқлик энергиясининг 75 фоизи кечаси, қолган 25 фоизи кундузи сарфланади. Иссиқхоналарда иссиқлик асосан қопловчи конструкциялар ва тупроқ орқали йўқотилади. Унутмаслик жоизки, бир қатламли шиша қоплама орқали иссиқлик йўқотилиши коэффициентини 6,33 Вт/м²°C га тенг бўлса, икки қатламли бўлганда 3,4 Вт/м²°C ва икки қатламли полиэтилен плёнка қоплама қўлланилганда эса 5,1 Вт/м²°C ни ташкил этади. Шу боис иситишга сарф этиладиган харажатларни камайтириш учун икки қатламли стационар қопламадан фойдаланиш мақсадга мувофиқ. Қалинлиги 10 мм дан кичик бўлмаган қатламда ҳаво айланishi кузатилмас-

лиги туфайли у энг самарали иссиқлик изолятори ҳисобланиб, ўтказувчанликни икки бараварга камайтиради. Ҳарорати 60—80 °C бўлган қувурли тизимда иссиқлик узатишнинг 50 фоизи нурланиш, қолган қисми конвекция орқали амалга оширилади. Қувурлар пастга — ўсимлик ўсадиған жойга ўрнатиладиган бўлса, қиздириш самарадорлиги 10 фоизга ортади.

Гелиомайдончада жойлаштирилган тажриба — қуёш иссиқхонаси, қуёш сув чуқиткичи, бак-аккумуляторли қуёш сув қиздиригичи, ҳавоқиздиригич ва бошқаларда иссиқлик ва совуқлик техникасига таллуқли иситиш, шамоллатиш ва ҳавони мўътадиллаштиришга доир илмий-тадқиқот ишлари олиб борилиб, олинган назарий ва амалий натижалар эса комбинациялашган иссиқхона ва қуёш қишлоқ уйининг иситиш ҳамда совитиш тартибларини ўрганиш учун хизмат қилмоқда.

Тадқиқотлар шунинг кўрсатдики, иссиқхона ва қуёш энергиясидан фойдаланиш катта миқдорда энергия тежамкорлигини таъминласа-да, иссиқлик энергиясига бўлган талабни тўлиқ қондира олмайди. Комбинациялашган қуёш энергияси ва саноат корхоналарининг иссиқлик-энергетик чиқиндилари

ридан фойдаланиш билан бу масалага ечим топиш мумкин. Таклиф этилаётган усулда комбинациялашган қуёш энергияси ва иккиламчи энергия манбаларидан иссиқхона ва қуёш уйларида фойдаланиш, ўз навбатида, қуёш радиацияси етарли бўлмаган даврда иккиламчи буғнинг конденсацияланиши, иссиқхонанинг иссиқлик-совуқлик таъминотида тугун газ иссиқлигидан унумли фойдаланиш ҳамда ўстирилаётган ўсимлик илдизини CO_2 гази билан тўйинтириш учун хизмат қилади ва бошқа турдаги энергия манбаига эҳтиёж бўлмайди.

Мамлакатнинг барқарор тараққиётида ёқилғи-энергия ресурслари муҳим аҳамиятга эга. Негаки, қайси маҳсулотни олманг, уни ишлаб чиқариш учун, албатта, маълум миқдорда энергия сарфланади. Хар бир маҳсулотнинг нархи унга сарфланган энергия бевосита боғлиқ. Таҳлилларга кўра, бир йил давомида ишлаб чиқариладиган электр энергиясининг 85 фоиздан ортиги бирламчи энергия ресурси ҳисобланган табиий ёқилғилар (табиий газ, тошқумир, мазут)да ишловчи иссиқлик электр станциялари ҳиссасига тўғри келади. Бу далил яқин келажакда ёқилғи-энергия ресурсларига бўлган талаб ортиб боришини кўрсатади. Эҳтиёжни фақат табиий ресурслар ҳисобидан қоплашнинг имкони йўқ. Мамлакатимизда ишлаб чиқариладиган электр энергиясининг 35,8 фоизи саноат, 9 фоизи транспорт, 6 фоизи қишлоқ хўжалиги соҳасига ҳамда 37,8 фоизи аҳоли истеъмолига йўналтирилган.

Қашқадарё вилояти юрти-мизнинг жанубий минтақасида жойлашгани боис, бу ердаги об-ҳаво ва иқлим шароити қуёш энергиясидан самарали фойдаланиш имконини кенгайтиради. Қуёш энергиясидан фойдаланиш орқали автоном истеъмолчиларни иссиқлик, иссиқ сув, ичимлик суви ҳамда электр энергияси билан таъминлаш, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сақлаш, қуришти ва қайта ишлаш, қурилиш материалларига техник ишлов бериш жараёнида ёқилғи-энергия ресурсларини тежаш каби муҳим масалаларни ҳал этиш мумкин.

Саноатнинг тобора ривожланиши, шиддатли тараққиёт мамлакатимизда электр энергиясига бўлган талабнинг сезиларли даражада ошишига олиб келиши табиий. Бу эҳтиёжни қондиришда миллий энергетика тизимида олиб борилаётган ислохотлар муҳим аҳамият касб этаётир. Бунда илм-фан ютуқларидан кенг фойдаланиш ҳам самарадорликни янада оширишга хизмат қилиши шубҳасиз.

**Афандил
ВАРДИЯШВИЛИ,
Қарши давлат
университети
физика-математика
факультети
"Касбий таълим"
кафедраси мудири,
техника фанлари
номзоди,
Азиз САИДАЛИЕВ,
2-курс магистранти**

2017-yil 1-fevral, № 9 (8970)

Илмсиз ҳунар инқирозга учрайди

Бугун ўқиш учун четдан университет қидириш, жомадон кўтариб юрт кезиш шарт эмас. Интеллектуал технологиялар, онлайн тартиб олишни яқин, мушкулни осон қилди — ҳоҳиш-иродангиз бўлса бас, компьютер қаршида ўтириб ҳам жаҳоннинг исталган университети тинглоғичига айланишигиз мумкин. Бироқ бошимизга гупилаб ёғилаётган информациялар остида гангиб қолиш ҳам ҳеч гап эмас. Бу чексиз ахборот уммонида хайрли оқимда, тўғри қирғоқ сари сузсак, ҳаёт ва цивилизация учун зарур билимларни эгалласак, қандай яхши. Таниқли созанда, "Шарқ тароналари" халқаро мусиқа фестивали лауреати, Ўзбекистон давлат консерваторияси "Анъанавий чолғу ижрочилиги" кафедраси катта ўқитувчиси Аброр Зуфаров билан суҳбатимиз шу каби мавзулар атрофида кечди.

— Аброр ака, Сизни аввало устозода санъаткор сифатида танийдилар. Мен эса сизни глобал фикрлар оламида яшайдиган чинакам миллат зиёлиси сифатида биламан, ҳам кадрлайман. Шунинг учун "анъанавий" ("анъана" масаласига ҳали алоҳида тўхталаниш) савол-жавоблардан кочиб, бўладиган гапга юзланасак. Келинг, энг назик масала — маърифатдан бошлаймиз. Сизнинг-ча, одамзод билиши шарт бўлган билимлар қайси?

— Бу, аввало, ўзликни англаш илми. Инсон оламга нима учун келгани ҳақида билиб олиши шарт! Инсонда руҳ ва жисм бор. Инсоннинг асосий миссияси руҳини тозалаш, боқий оламга мослаштириш, мукаммаллаштириш, юксалтириш. Жисмига эса руҳимизни бу дунёда олиб юрүвчи бир қурилма, ҳолос. Бу оламдаги бор нарсалар (масалан, ҳис-туйғу, касб-ҳунар, оила, мансаб, соғлиқ, пул, ёшлик, эркак ё аёллик ва ҳоказо) инсоннинг ўша асл миссиясини амалга ошириб олиши учун имконлар. Илм муродга осон етказувчи мақсаддир. Шунинг учун инсонга бу йўлда руҳоният илми зарур.

Аслида, инсоннинг туб эҳтиёжларини қондиришга хизмат қилувчи барча соҳаларда керагича илм ва билим алақачонлар яралиб бўлган. Лекин... Қаранг, одамзодда ҳеч тунгмас икки эҳтиёж бор: маънавий ва машиий озикланиш эҳтиёжи. Дунёда ҳамма замон ва маконларда нимаики масала бор — шунинг атрофида кечади. Шу икки эҳтиёжга боғлиқ касб-кор бардавомдир. Шунинг учун озик-овқат ва шоу-бизнес тобора авж олиб бормоқда. Лекин бу соҳалар жуда тез ривожланиб, "мон"и кўпайиб бораётганидан инсониятнинг ушбу икки асосий эҳтиёжи керагидан ортик қондирилиб, тўйиб кетди. Иштаҳаси ёпилди ҳам.

— Демокчисизки, чанқоқлик йўқ. Чанқак инстинкти сунъий қондирилавериш ишдан чиқди.

— Ҳа. Шоу-бизнес зўрма-зўраки "тиктириллавериш" маънавиятнинг кўнгилни оздириб (ё тўдириб!) юборди. Бугун уйлашга арзирли масала — инсоннинг табиий эҳтиёжларини қандай қилиб қайта ўйғотиш муаммоси. Асл инстинкт ёки рефлекс уйғонмас экан, асл нарсаларнинг қиймати йўқ

бўлиб бораверади. Бугунги кунда инсон нима касб танламасин, унда илм, билим бўлса бас. Илм бошқа, билим бошқа. Аждодларимиз барча керакли илмларни китобларга жо қилиб кетганлар, ундан мохируна фойдаланиш йўллари билмас бўлди.

— Унда "илм қилаётганлар"га нима мотивация қолади?

— "Илм қилувчи"ларга бир илтимосим бор: тақлиддан қочинг. Чунки илм бугунги кунга зарур восита экани деярли унутилиб, ўтган давр ҳаёт тарзига тақлид тамойили пайдо бўлапти. Натижада илм эмас, ҳеч кимга кераги йўқ бемаънишунослик анъанаси бошланапти.

— Ўзи, бугун изланишлар ёки борича айтсак, "илм қилиш" тушунчаси бошқачароқ маъно касб этапти...

— "Илм қилаётган", дейдиганларнинг кўплари асли тарихшунос ёки манбашунос. Масалан, мусиқашунослик соҳасини олайлик. Биз мусиқашунос деб билган олимларимизнинг аксарияти мусиқий манбашунослар. Улар мусиқа тарихини манбалар орқали ўзлаштирган ва шогирдларни ҳам шу йўналишда тарбияламоқда.

— Яъни, ёзма манбалар — ўрта асрларда яратилган рисолаларни назарда тутаямиз.

— Ҳа, шундай. Олимлар, афсуски, мусиқанинг ўзидан — асл манбадан анча йироқлашиб кетган. Шу қатори бошқа соҳаларда ҳам билим илмдан беғоналашиб кетган, деб ўйлайман. Мусиқа устидаги тадқиқотлари эса овоз ёзиш студиялари амалга оширяпти, десак ҳам бўлади. Чунки улар олимлардан фарқи равишда тўғридан-тўғри мусиқа билан ишлайди. Илмсиз ҳунар инқирозга учраши муқаррар. Бундан юз йил аввал илмий илдишларидан узилиб қолган миллий мусиқий маданиятимиз илми Европа мусиқий маданияти қаршида қандай аҳволга тушиб қолганини тарихдан биласиз. Ёки муқамал назарий асосларга эга турк ёки ҳинд халқлари мусиқаси ҳам ўз миллий оҳанглари ни йўқотмай келаётганини олинг.

— Миллий мусиқамизнинг назарий асосларини тиклаш учун нима қилиш керак, деб ўйлайсиз?

— Жаҳон мусиқаси кўлами-

да ўз миллий колорити билан яққол ажралиб турадиган қатор шарқ халқлари (хусусан, ҳинд, араб, эрон, турк) мусиқалари хоҳ миллий чолғуда бўлсин, хоҳ европа чолғуларига — барча мусиқий йўналишларда ўз миллий оҳангини тўлиқ ифода этаётгани билан дунёга машхур. Улар мусиқаларида замонавий ютуқлардан қанчалар фойдаланмасин, шарқона товуш тизимларини сақлай олган. Шунга яраша назарий фанларга ҳам бой. Миллий мусиқий таълим аъло даражада йўлга қўйилган.

Саволингизга келсак, ўзбек мусиқаси томирлари ҳам бир томондан ана шу халқларники билан ҳамбарчас боғлиқ, тўғрими? Шунинг учун мазкур халқлар тажрибасига таянган ҳолда биз ҳам ишни миллий мусиқий товуш тизимини тиклашдан бошлашимиз зарур. Негаки, ўзбек миллий мусиқасининг ўзаги бўлиши товуш тизими шу кунга қадар ўша ўтган даврда фарб мусиқий ўлчамларига ўтказилганича қолиб кетганиги бизда миллий колоритининг йўқолиб бораётганига асосий сабаблардан бири, деб ҳисоблайман.

Миллий товуш тизимининг бизгача сақлини қолган бирдан-бир шакли устозлар ижросида (ўтган аср бошларида пластинкаларга ёзиб қолинган тарзда) ўз аксини топган. Буларнинг барчасини чуқур тадқиқ қилиш керак. Ана ўша ижролар орқали товуш тизимининг назарий шаклини яратиш лозим. Сўнг мазкур товуш тизимини барча мусиқий соҳаларда кенг қўллаш, махсус нота ёзувини жорий этиш, методик қўлланмалар яратиш, бошланғич, ўрта ва олий мусиқий таълим йўналишларига мазкур тизимни татбиқ этиш жоиз. Тарғибот ишларини ташкиллаштириш, радио ва телевидениеда махсус кўрсатувлар тайёрлаш, концерт, фестивал ва танловлар уюштириш, махсус фильмлар яратиш каби ишларни амалга ошириш даркор.

— Замонавий ўзбек ма-

данияти нияҳотда серкатлам, рангоранг. Илмий тилда айтсак, мультикультурал. Биргина тўй маросимини олинг: куввларимиз зар чопонда, келинларимиз эса европача оқ кўйлагу фаталарда... Шарқона тўкин дастурхон, сахнада эса шарқу фарб микси — Мендельсон маршидан тортиб "Тўйлар муборак"кача. Башарти тўй масаласи ўзбек жамияти учун энг муҳим категориялардан бири бўлиб қолар экан, унинг бадийи қисми,

San'at va siyrat

қучли давлатлар ўзидан кичик давлатларга ўз маданияти, таъсирини ўтказиб келади. Бу ҳам эҳтимол нормал ҳолатдир. Лекин илмий ва амалий тарафлама бақувват миллий маданият ҳар қандай таъсирларга бардошли бўлиб, ўзидан янги шакл яралишида ирсий элементларини йўқотмайди. Масалан, ҳинд мусиқасининг Англия маданияти таъсирини туғилган янги қиёфасида Европа мусиқаси ҳиндлашиб кетганлигига гувоҳимиз. Ўтган асрда бизнинг маънавиятимиз истилоҳи маданиятдан қанча баланд бўлмасин, кўп жиҳатдан унинг таъсирига тушиб қолди. Албатта, бунинг ўзига яраша сабаблари бор эди.

— Муҳит шунга этилиб келган эди. Ўқиб билишимизча, ўша пайтлари санъатимиз илмдан тамом узилиб қолган пайтлар эди.

— Шундай. Чор Россияси босиб олган даврда илм ҳам, санъат ҳам саёзлашиб кетганди. Узуқ-юлуқ аънаналар қолганди, ҳолос. Бинобарин, замон ва макон маданиятидан туғилди анъана. Анъанадан эса меъёрлар — ижтимоий-маданий нормалар вужудга келади. Агар маданият ўз кучи ва юксаклигини йўқотган бўлса, ундан мажрҳу ва беқарор аънаналар туғилади. Бундай хоин "анъана"лар эса охирикитаб башарият маънавиятини тубанлаштиради.

— Натижада илму амал ҳукмронлиги ўз кучини йўқотиб, жиловдорлик мансаби анъана ва урф-одатлардан пайдо бўлган "ёзилмаган қонун"ларга, меъёрларга тегиб қолади.

— Масалан, бугунги реал ҳаётдаги аънаналар(мусиқа, рақс, тўй-маърака, никоҳ, оила, меҳмоннавозлик, либос ва ҳоказо)га эътибор беринг. Уларнинг кўпи на миллий, на диний меъёрларга тушади. Бу борада жуда ҳам жиддий, қатъий чоралар ўйлаш зарур. Ахборотлашган замон шу қадар шиддатли ҳаракатларни такозо этапти. Маданиятимизнинг қарийб икки аср олдин узилган нуқталарини топиб, ўрганиб, тиклаб, бугунги кун форматига давом этириш, соҳада жуда кўп ишларни амалга ошириб, энг юқори қатламдаги бўшлиқни тўлдириб қўймоғимиз зарур.

Кўриб турибсиз, ҳозир шоу замони. Кеңирасизу, маком, мумтоз куй, ашуларимиз шюга қўшилиб кетмаслиги керак. Шоу пулга буйсунади. Аммо маънавиятимизнинг мақомдек энг юқори чўққиси ҳам пулга эгилтирилса, нима амал бўлиши мумкин? Ҳозир миллий мусиқамиз йўқолди, мақомлар кўрсатилмай кетди, дейишимиз нотўғри. Ҳаммаси бор. Бироқ у ўз ўрнидамас. Яъни, юқоридамас. Бу тобора сезилиб борапти. Яна айтаман, миллий мусиқий назария яратилиши керак. Мақом ўз ўрнига қўтарилиши учун матбуот, радио, телевидение, кино, клип, китоб — ҳамма ҳамма воситалар ишга тушиши зарур. Шундагина набарманнинг ёшимда мен тингланган мусиқани нафақат тинглайди, қуйлайди ҳам.

Суҳбатдош: Латофат ТОЛИБЖОНОВА, Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институтининг 3-курс талабаси

Инсоннинг ташқи кўриниши кўп нарсани англатади. Одамларга ташқи кўриниши, қиёфаси, ўзини тутиши ва юриш-туришига қараб баҳо бериш соҳа мутахассисларини, жумладан олимлару психологларни қизиқтириб келади. Чиндан ҳам, юз тузилиши, кўзлар, қошлар, овоз, ҳатто қадам ташлаш, гавда тутиш, имо-ишоралар — барча-барчаси одамнинг феъл-атвори ҳақида сўзлайди.

Ташқи кўринишига қараб инсонларнинг характери аниқлаш илми, яъни физиогномика қадимги Миср ва Римда пайдо бўлган. Физиогномика билан машҳур олиму мутафаккирлар, хусусан, Пифагор, Аристотел, Суқрот ва Цицерон каби кўплаб олимлар шуғулланган. Тарихий манбаларда ҳатто машҳур Хитой табобатининг асосини ҳам айнан физиогномика ташкил қилиши таъкидланган. Кўхна Хитой, Ўрта Осиё, Арабистон ва Европа мамлакатлари ҳукмдорларига бундай ноодатий билимлар махсус ўргатилиб, у вазирлар, сардорлар, хизматкор ва аъёнларни танлашда ёрдам берган. Мазкур илмдан савдогарлар, табиб ва фолбинлар ҳам хабардор бўлган. Шунингдек, ўз даврида давлат бошқаруви тизимида фаолият юритиб, халқ меҳрини қозонган улуг бобомиз Ҳазрат Алишер Навоийни ҳам ушбу илмдан етарлича бохабар бўлган дейишимизга асослар бор.

Бундан ташқари, ўрта асрларда буюк аллома Абу Али ибн Сино беморлардаги ички ва мураккаб касалликларни аниқлашда ташқи кўринишига қараб ташхис қўйиш усулидан унумли фойдаланган. Италиялик машҳур расом Леонардо да Винчи эса инсонларнинг юз тузилиши, мимика(юз мушакларининг маъноли ҳаракатлари, имо-ишоралари) орқали ички дунёсини кўра олган. Бу эса унинг чизган асарлари тезда шухрат қозонишига хизмат қилган. Уша машҳур Мона Лиза(Жаконда)нинг сирли табассуми ҳам алломанинг физиогномика борасида анча билими борлигини билдиради.

Кейинчалик бу илм таксимиллашиб, муайян шаклга солинди, бир қатор мавҳумликларга, чалкашликларга аниқ ечим топилди. Хусусан, физиогномика билан шуғулланган Иоганн Каспер Лафатер, Франц Иозеф Галл, Чезаре Ломброзо каби кўплаб олимлар бу борада салмоқли ишларни олиб борди. Бугун ҳам рухшунослар, изқуварлар, расомлар, ҳайкалтарошлар, ёзувчилар инсоннинг ташқи кўриниши ва феъл-атвори ўртасидаги боғлиқликка доир юзлаб асарлар яратмоқда, изланишлар олиб бормоқда.

Инсон характери ва руҳий ҳолатини очишга ёрдамлашувчи белгилардан бири мулоқот жараёнида ихтиёрий ва ноихтиёрий фойдаланиладиган имо-ишоралар, визуал контакт (кўзлар орқали), яъни новербал "нутқ"дир. Психологларнинг фикрича, имо-ишораларни "ўқий олиш" энг марали суҳбат қуришининг эа муҳим шарт. Ушбу жараёнда новербал сигналларни кузатиш ва уларни тушуниш лозим. Чунки улар нутқни тўлдирлади, баъзида унинг ўрнини босади, коммуникатив жараён иштирокчиларининг эмоционал ҳолатини акс эттира-

ди. Муҳими, бу ажойиб илми ҳамма ўрганиши мумкин. Агар бу борада кимдадир тугма қобилият бўлса, уни янада ривожлантириш осон кечади.

Инсониятнинг миллион йиллик ривожланиш эволюциясида ўзаро мулоқотнинг ўрни ва таъсири қанчалик муҳим бўлгани сир эмас. Аммо олимлар XX асрнинг охирида келибгина новербал му-

Новербал мулоқотлар

У орқали суҳбатдошингиз фикрларини яхшироқ «ўқийсиз»

лоқотни ўрганишга жадал қилиши, новербал ҳаракатларни, уларнинг суҳбатдошга таъсирини ўрганувчи мутахассислар етишиб чиқди.

Тана ҳаракатлари, имо-ишоралар ёрдамида баъзан тил билан айтиш мумкин бўлмаган гаплар, нутқларни сўзлаш имкони мавжудлиги 1970 йилда Юлий Фастнинг шу мавзуга бағишланган китоби нашр этилган, кўпчиликнинг эътиборини тортди. Шунингдек, Алан Пизнинг "Тана ҳаракатлари тили", Макс Люшернинг "Шахс сигналлари" каби асарлари мазмунан Фастнинг асарини давом эттирди.

— Ҳозирга қадар новербал ҳаракатларга доир асарлар ёзилди, бу ҳодиса хомхаёл эмаслиги таъсирчан воқеалар, лавҳалар билан исботланаётганига қарамай, айричи тана ҳаракатлари тили инсон ҳаётида муҳим ўрин касб этишини инкор этади, — деди амалиётчи психолог Тамара Жумаева. — Вахоланки, америкалик олим Альберт Мейерабиан формуласига кўра, биринчи марта қўришиб турган суҳбатдошлар таассуротларининг ижобий бўлишига гапирган гаплари 7, паралингвистик омилар 38 ва новербал ҳаракатлар 58 фоизгача таъсир қилар экан.

Одамнинг қадам ташлаши, юз ифодаси, имо-ишоралари, қараш ва одатларига қараб, у ҳақидаги илк хулосани чиқарамиз. Бу ҳолат онгости ҳодисаси ҳисобланади. Яъни, новербал ҳаракатлар ўз-ўзидан, руҳий ҳолат туфайли юзга келади. Кўплаб имо-ишоралар онгга боғлиқ бўлмаган тарзда амалга ошади, лекин улар инсоннинг кайфияти ва фикри ҳақида кенг ахборот бериши мумкин.

Яъни суҳбатдош бўлиш учун имо-ишоралар ва ҳаракатларнинг маъносини тўғри фаҳмлаш керак. Қўйида мулоқот жараёнида суҳбатдошнинг ўрганиш учун мутахассислар томонидан тадқиқ этилган айрим вазиятларни эътиборингизга хавола қиламиз.

Суҳбатдошининг руҳий ҳолатини аниқлаш ёки суҳбатни қачон тўхтатиш керак?

Бармоқларни жипслаштиришнинг учта ҳолати мавжуд: бармоқларни юзда бирлаштириш, столга ёки тиззага қўйиб ўтириш. Бу ҳолат суҳбатдошингиз сиздан зериккани ва ўзининг салбий муносабатини яширишга уринаётганини билдиради. Бундай пайтда суҳбат мавзусини ва вазиятни тубдан ўзгартиринг.

Суҳбатдошингиз озини кўл билан беркитса (бир неча бармоқлари ёки мушти билан), билинги, у сизни мейвандан ортик тинглаб бўлган, энди гапирини истаяпти. Бундай пайтларда монолог эмас, диалог ҳосил қилиш лозим. Бўйинни қашиб ёки сийпалаш қаршингиздаги кишининг сизга ишонмаётгани, балки шубҳа қилаётганини аниқлади.

Кўлларини бошининг орқасига ўтказиб, оёқларини чалиштириб ўтирган кишини кўрсангиз, билинги, у вазиятни тўла ўз назоратимга олганман, деб ўйламоқда. Бундай пайтларда суҳбатни тугатиб, кетишни истасан одам кўлларини тиззасига қўяди, қаддини бироз олдинга эгади.

Агар суҳбатдошингиз пешонаси, чаккаси ёки иягини сийпаласа, юзини кўллари билан беркитса, демак, бу унинг ҳеч ким билан, жумладан, сиз билан ҳам гаплашишни истамаятганини билдиради.

Киши асабийлашаётганини яширишга уринаётганини бирор нарсага, масалан, биллакузуги, соати ёки шу қабиларга ҳеч қандай мақсадсиз қараб, тегиб туришидан ҳам сезиш мумкин. Кийимдаги бор-йўқ чанглари мунтазам қоқиб турган одам ушбу ҳаракати билан суҳбатдошининг фикрига эътиборсизлиги ёки қўшилмаслигини билдиради. Суҳбатдошингиз тез-тез оёқдан оёққа кўчарверса, тез-

роқ кетишни истаяпти. Бу суҳбатингиз унга ёқмаганини ёки муҳимроқ ишга шошаётганини билдиради.

Психологларнинг фикрига кўра, суҳбатдошининг ёлгон ёки рост сўзлаётганини сезиш унчалик ҳам қийин эмас. Масалан, рост сўзлаётган киши гапирганда, очик қафларини кўрсатиб, сўзлашдан чўчимади. Аксинча, ёлгон гапирётган киши беркитишга ҳаракат қилади. Қолаверса, Шарқ халқларида суҳбатдошининг кўзига тик қаролмаслик, кўзни олиб қочиш каби ҳолатлар ҳам ёлгон ва носамимийлик нишониси сифатида қабул қилинади. Энг қизиги, бу аксарий ҳолларда ўз тасдиғини топади. Шунингдек, тез-тез бурунга тегиш ҳам ёлгон сўзлашга ишора экан.

Суҳбатдошлар бир-бирининг кўзига қараб ўзидagi ёқтириш, миннатдорлик ёки, аксинча, агрессив реакцияларини ифодалайди. Одатда ёқимсиз мавзуда суҳбат кураётганлар бир-бирининг кўзига қарашдан сақланади.

Психологик тажрибаларга кўра, ижобий ва ишончли муносабат ўрнатишда суҳбатдошларнинг кўзи орқали кенгайдиган мулоқот умумий суҳбатининг 60—70 фоизини ташкил этиши керак. Носамимий ёки уялаётган кимса суҳбатдошдан кўзларини олиб қолади, ерга қарайди ёки атрофга аланглайверади. Қолаверса, салбий ҳиссиётлар таъсирида кўз қорачиғи торади, ижобий ҳиссиёт таъсирида эса кенгайди.

Новербал воситаларни ўрганиш нафақат суҳбатдошнинг руҳий ҳолати, фикрларини ўқий олиш, балки тил ўрганувчиларга янги имконият "эшик"ларини очиб, яъни бошқа тилда гапирадиган кишиларни яхшироқ тушунишда ҳам қўл келади. Масалан, хорижий тилда гапирётганимизда сўзларимиз тушунарли бўлиши учун она тилда сўзлаганга қараганда кўпроқ имо-ишоралардан фойдаланамиз.

Яна бир жиддий масала ҳам борки, уни ҳисобдан чи-

қариб бўлмайди. Яъни, баъзи имо-ишоралардан фойдаланишда эҳтиёт бўлиш лозим. Чунки турли миллат ёки давлатларда турлича маънони англатувчи бир хил мимикалар бор. Улар ўз вақтида ўрганиб борилса, юзга қелиши мумкин бўлган нокулай вазиятларнинг олди олинади. Новербал воситаларни англай олиш, аниқлаш, педагоглар, таржимонлар, сиёсатчилар ва одамлар билан кўп мулоқотда бўлишни талаб этадиган бошқа касб эгаларига айниқса муҳимдир.

Кўллар кўп нарсага қодир

Тарихдан маълумки, машҳур хитойлик табиблар инсонларнинг феъл-атворини, касаллигини ва ҳатто тақдирини юзи, кўл бармоқлари ҳамда кафтига қараб ҳам аниқлаган. Одамларга кўlining шакли, тузилиши ва бармоқларига қараб баҳо бериш, характери аниқлаш фанда "хирогномия" (грекча "кўлларни тушуниш") деб аталади.

Масалан, кўрсаткич бармоқ номисиз бармоққа нисбатан калта ёки кичикроқ. Бундай бармоқ эгалари жозибдор бўлиб, тавақалчиликни хуш кўради. Улар хушмуомала бўлиб, қарор қабул қилишда кўпроқ ақлига таянади. Уларнинг аксари бошқаларга нисбатан кўпроқ даромад топиши билан ажралиб туради.

Кўрсаткич бармоғи номисиз бармоғидан узунроқ кишилар бироз мағрур, шунингдек, табиатан эркин ва такаббур бўлишади. Жамиятда, одамлар орасида ўзларини бемалол ҳис этади ва хушқачмақ тутишади, майда-чуйда нарсаданга эътибор бериб, вақт йўқотишни хушламайди. Бахсли вазиятларда биринчи бўлиб қадам ташламайди. Балки эҳтиёткорлиги туфайли ўзини асрайди, пайт пойлайди. Қолаверса, улар ўзларини хуш кўради ва кўпроқ эътибор марказида бўлишни исташади.

Кўрсаткич ва номисиз бармоқлари тенг бўлган кишилар ҳақиқатқўйлар тоифасига киради. Шунингдек, улар кўпчиликнинг олдида уялиб қолишдан қўрққани учун ҳам етти ўлчаб бир кесишни муҳим деб билади. Муҳими, улар аτροφдагиларнинг дардига малҳам, кувончига шерик бўлишни қўйилтади.

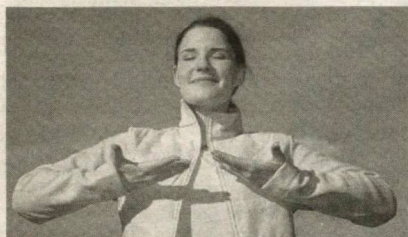
Шоҳсанам МАҲМУДОВА тайёрлади.

2017-yil 1-fevral, № 9 (8970)

МУСТАҲҚАМ ХОТИРА ГАРОВИ

АҚШдаги Шимоли-ғарбий университет олимлари нафас олишнинг хотира ва кўркув ҳиссига бўлган таъсири аниқлаш мақсадида тадқиқот ўтказгани ҳақида "The Journal of Neuroscience" нашрида ёзилди.

Нафас олиш давомийлиги миёда қувват фаоллигига таъсир этувчи муҳим омилдир. Бу ҳолат оғиз ёки бурундан нафас олиш ҳамда уни чиқариш қандай тезликда амалга ошиши билан узвий боғлиқ.

билан боғлиқ бодомсимон бездан иборат.

Иштирокчилар бурун билан нафас олганда, муайян бир объектни эслаб қолиш қобилияти ҳам яхшиланган.

Авалги тадқиқотлар эса инсоннинг нафас олиш давомийлиги тинч ҳолатда, дақиқасига 12-18 марта нафас олиш ва чиқаришни ташкил этишини исботлаган. Бу кўрсаткич инсон ҳаяжонланганда 20 тага етади. Тадқиқот муаллифларнинг таъкидлашича, одам кўрққанида нафас олиш давомийлиги ҳам ошади. Натижада у тинч ҳолатда тургандан кўра кўпроқ нафас олади. Шу тариқа организмнинг кўркувга бўлган табиий сезгирлиги миёда ишлашига ижобий таъсир кўрсатади.

ПАРҲЕЗ УМРНИ УЗАЙТИРАДИМИ?

Мэдисондаги Висконсин университети ва Кексайиш муаммоларини ўрганиш миллий институти (NIA) олимлари парҳез инсонлар умрини узайтириши мумкинлигини аниқлади. Бу ҳақида "Gizmodo" нашрида мақола берилди.

Таъкидлаш керакки, таом калориясини чеклаш умрни узайтириб, кўплаб жониворларда, жумладан, кемирувчиларда ёшга доир касалликлар пайдо бўлиши хавфини камайтириши аниқланган, бироқ бунинг приматлар ("Homo sapiens" ҳам шуларга тегишли) қариш тезлигига қандай таъсир қилиши номаълумлигича қолаётганди. XX асрнинг 80-йиллари охирида кам калорияли парҳезнинг макака-резусларга (Macaca mulatta) таъсирига оид икки кенг кўламли тадқиқот олиб борилди. Бу маймунлар инсонларнинг кексайиш жараёнини ўрганишда модель организм ҳисобланади. Боиси, уларнинг геноми инсон геномига 93 фоиз тўғри келади. Бундан ташқари, макака-резусларнинг бир қатор анатомик, физиологик ва бошқа биологик хусусиятлари "Homo sapiens"га ўхшаб кетади.

Яқинда мутахассислар маймунларда ўтказилган тадқиқотларни таҳлил қилиш натижасида чекланган калорияли парҳез умрни узайтириши мумкин, деган хулосага келди. Тадқиқотлардан бири 76 та маймун иштирокида Висконсин университетида ўтказилди. Иккинчи тадқиқотда 121 та маймунни Кексайиш муаммоларини ўрганиш миллий институти мутахассислари ўрганди ва иккала хулоса турлича бўлиб чиқди. Шундай қилиб, биринчи тадқиқот натижалари калорияни чеклаш организм ҳолатини яхшилаб, жониворлар умрини узайтирганини кўрсатган. NIAда эса парҳезнинг жониворларга аҳамиятли таъсири қайд этилмаган.

Олимлар тадқиқотлар натижалари ўртасидаги фарқ сабабларини аниқлаш учун илмий иш давомида олинган маълумотларни такроран таҳлил қилиб кўрди. Маълум бўлишича, тадқиқотлар бир қатор кўрсаткичларга кўра, бир-биридан фарқ қилган. Масалан, NIAда парҳезнинг ёш жониворларга таъсири ўрганилган, ҳолбуки,

калорияни чеклаш катта ва кекса ёшли маймунларга фойдалидир. Шунингдек, озиқ-овқат махсулотлари таркибида ҳам номувофиқликлар аниқланган. Висконсин университетидаги макака-резуслар қанд миқдори юқори бўлган озуқа билан боқилган, шу боис кам калория олган жониворлар назорат гуруҳидаги маймунларга нисбатан озгинроқ бўлган.

Тафовутларни инобатга олган ҳолда, олимлар калорияларни меъёрий чеклаш приматларнинг умрини 30 фоизга узайтиради, деган хулосага келган. Шунингдек, уларда саратон ҳамда юрак-қонтомир касалликларининг пайдо бўлиш хавфи камайиши таъкидланган.

МИЯ САРАТОНИ ВА МОБИЛЬ ТЕЛЕФОНЛАР

Австралиялик олимлар мобиль телефонлар ва миёда саратони ўртасида боғлиқлик йўқлигини ўрганиши ҳақида "Daily Mail" нашрида ёзилди.

Маълумот ўрнида келтириш мумкинки, Австралияда биринчи мобиль телефонлар 1987 йилда пайдо бўлган, 1993 йилда эса улардан австралияликларнинг 9 фоизи фойдаланган. Айти вақтда бу рақам 90 фоизни ташкил қилади.

Мутахассислар охириги 29 йил ичидаги маълумотларни таҳлил қилиб, аҳоли ўртасида мобиль телефонлар сони ошиши миёда саратони ҳолатларининг ошишига олиб келмаган, деган хулосага келишди.

Жараёнда миёда саратони ҳолатлари сезиларли равишда 1982 йилда ўсгани ва асосан, 70 ёшдан катталарда қайд этилгани аниқланди. Энг қизиғи, ўша пайтларда мобиль телефонлар

умуман муомалада бўлмаган.

Авалроқ тарқатилган илмий-оммабоп материалларда муайян узунликдаги ёруғлик тўлқинлари инсон бош миёсига мелатонин моддаси ишлаб чиқилишининг олдини олиши ҳақида маълум қилинганди. Бу, олимларнинг фикрича, саратонга эмас, шунчаки ётиш олдида мобиль телефон, смартфон ёки планшетнинг ишлатилиши уйқусизликнинг вужудга келишига олиб келиши мумкин, деганидир.

Дилшод РЎЗИКУЛОВ тайёрлади.

Жўраева Малоҳат Муҳаммадовнанинг 10.00.06 — Қиёсий адабиётшунослик, чоғиштирма тилшунослик ва таржумашунослик (филология фанлари) "Француз ва ўзбек эрталарида модаллик категориясининг лингвокогнитив, миллий-маданий хусусиятлари" мавзусидаги докторлик диссертациясининг ҳимояси Тошкент давлат шарқшунослик институти, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети, Ўзбекистон Миллий университети хузуридаги 14.07.2016. Fil.09.01 рақамли фан доктори илмий даражасини берувчи илмий кенгашнинг 2017 йил 17 февраль куни соат 14:00 даги мажлисида бўлиб ўтади.
Манзил: 100047, Тошкент шаҳри, Миробод тумани, Шаҳрисабз кўчаси, 25-уй. Тел.: (0-371) 233-34-24, 233-52-24; e-mail: sharq_ilmiy@mail.ru

Пардаев Олим Мамаюновичнинг 08.00.05 — "Хизмат кўрсатиш тармоқлари иқтисодиёти" иxtисослиги бўйича "Махсулотларни сақлаш ва сотиш хизматлари самардорлигини оширишнинг ташкилий иқтисодий механизмларини тақомиллаштириш" мавзусидаги докторлик диссертациясининг ҳимояси Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти хузуридаги фан доктори илмий даражасини берувчи бир марталик илмий кенгашнинг 2017 йил 16 февраль куни соат 11:00 даги мажлисида бўлиб ўтади.
Манзил: Самарқанд шаҳри, Амир Темур кўчаси, 9-уй. Тел.: (0-366) 231-07-45; e-mail: ilm@sies.ru

Абдушукуров Бахтиёр Бўроновичнинг (10.00.05 — Осиё ва Африка халқлари тили ва адабиёти (филология фанлари) "Қисаси Рабғузий лексикаси" мавзусидаги докторлик диссертациясининг ҳимояси Тошкент давлат шарқшунослик институти, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети, Ўзбекистон Миллий университети хузуридаги фан доктори илмий даражасини берувчи 14.07.2016. Fil.09.01 рақамли илмий кенгашнинг 2017 йил 17 февраль куни соат 10:00 даги мажлисида бўлиб ўтади.
Манзил: Тошкент шаҳри, Шаҳрисабз кўчаси, 16-уй. Тел.: (0-371) 233-45-21; e-mail: sharq_ilmiy@mail.ru

«TOSHKENT UNIVERSAL AUKSION SAVDO» МЧЖ

ахбороти

«TOSHKENT UNIVERSAL AUKSION SAVDO» МЧЖ томонидан 2017 йил 12 ва 19 январь куни ўтказилган очиқ аукцион савдоси натижаларига кўра, Ўзбекистон истеъмол товарлари ишлаб чиқариш, савдо ва хизмат кўрсатиш ташкилотлари ходимлари касабга уюшмаси республика кенгаши балансидаги д/р 01/766 HEA бўлган «NEXIA SOHC» – 26 500 000 сўмга; «PAXTA TRANS SERVIS» МЧЖ балансидаги д/р 01/439 SBA бўлган «Нексия» – 35 600 000 сўмга; Ўзбекистон Республикаси Олий суди балансидаги д/р 01/941 QDA бўлган «ДОДЖ ПЛЮМОНТИ» – 9 600 000 сўмга сотилганлиги ҳамда «Ma'rifat» газетасининг 2016 йил 22 октябрдаги № 85-сонли нашрида аукцион савдоларига қўйилган Тошкент вилояти давлат экология экспертизаси балансидаги д/р 01/687 LBA бўлган «ЛАДА-11194» русумли автотранспорт воситаси, ушбу ташкилотнинг 2017 йил 17 январдаги 05/1-7-сонли хатига асосан аукцион савдоларидан олинганлиги маълум қилинади.

Гувоҳнома № 005357

Спорт мактабининг янги биноси

(Давоми. Боши 1-бетда.)

Тошкент шаҳар маданият ва спорт ишлари бош бошқармаси тасарруфидagi Спорт уйинлари ва энгил атлетика бўйича ихтисослаштирилган болалар-ўсмирлар спорт мактабида қатор спорт турлари билан 750 дан ортқ спортчи мунтазам шуғулланмоқда. Уларнинг 65 нафари Ўзбекистон терма жамоалари аъзоларидир. Спорт мактаби тарбияланувчилари мамлакат ва халқаро миқёсдаги мусобақаларда юқори натижаларга эришиб келмоқда. 2016 йили Бразилиянинг Рио-де-Жанейро шаҳрида ўтган XV Паралимпия уйинларида Александр Свечников ва София Бурхонанинг юқори натижага эришгани

ни бунинг далилидир.

Миробод туманида қад ростлаган янги иншоотда

спортнинг бешта тури бўйича спортчиларнинг машғулотлари ташкил этиш, шунингдек, турли даражадаги спорт мусобақаларини ўтказиш мумкин.

— Спортнинг футбол ва стол тенниси турлари билан шуғулланаман, — дейди Миробод туманидаги 263-умумтаълим мактабининг 6-синф ўқувчиси Шохрух Латифжонов. — Маҳалла-ламизда спорт мактабининг очилгани спортга бўлган қизиқимизни янада кучайтиради. Мақсадимиз мана шу мактабда тажриба ва маҳоратимизни ошириб, келажакда турли нуфузли мусобақаларда Ватанимиз шарафини муносиб ҳимоя қилишга қодир етук спортчи бўлиб етишишдир.

Тадбирда бадий гимнастика, акробатика, ўзбек жанг санъати сингари қатор спорт турлари бўйича ёш спортчиларнинг кўргазмалли чиқишлари намойиш этилди.

Байрам АЙТМУРОВОВ,
ЎЗА муҳбири

Е.ШАМСИДИНОВ (ЎЗА) олган суратлар.

Bolalar sporti

Чемпионлик сари йўл мактабдан бошланади

Ёш бўлишига қарамай, эришяётган натижалари билан қишлоқдошлари эътиборига тушиб улгурган Тохир Абирқулов Жиззах шаҳридаги 18-мактабининг 9-синфида ўқийди. У дарс тугаши билан бокс бўйича ташиқил этилган спорт тўғрисида ошқори. Бир неча йилдан бўён бокс бўйича ўз маҳоратини ошириб келмоқда.

Беллашуларда галабага элтувчи ягона йўл ўз устида ишлаш ва тинимсиз машқ эканини у яхши билади. Шу бокс тўғрарак машғулотларини қанда қилмайди, тартиб-интизомга қатъий амал қилади.

Кувонарлиси, мактабда Тохир каби спортга қўнғил қўйган ўғил-қизларнинг маҳоратини ошириши учун барча шароит мавжуд. Спорт зали спорт инвентарлари ва жиҳозлар билан тўла таъминланган. Ўзбекистон Болалар спортини ривожлантириш жамғармаси ахратяётган спорт анжумалари ўқувчиларнинг ўзлари ёктирган спорт тури бўйича билим олиб, янги бахсларга пухта тайёргарлик кўришида муҳим аҳамият касб этмоқда.

Таълим масканида ўқиётган 590 нафар ўқувчининг ақсарияти турли тўғраракларга аъзо, бекорчи ишларга вақти йўқ. Улар орасида бокс тўғраракнинг ўзига хос ўрни ва ишқибозлари бор. Тўғрарак тажрибали мураббий Собир Уришбоев раҳбарлик қилаётир. Бокс сирларини ўрганаётган қўнғил ўсмирлар аллақачон мамлакат миқёсидagi мусобақаларда қатнашиб, салмоқли натижаларга эришмоқда. Мақолаимиз қахрамони Тохир Абирқулов унинг энг яхши шогирдларидан бири. У ўз вази бўйича вилоятда 3 марта 1-ўринни қўлга киритди. Мамлакат миқёсидagi мусобақаларда ҳам совринли ўринларни эгаллаган. Тохирнинг мактабдошлари Азиз Раҳмонов,

Беҳзод Абдуллаев, Шерзод Тошпўлатов, Бахтиёр Жонзоқов ва Темур Султонов ҳам ўз вази тоифасида йирик мусобақаларда 1-2-ўрин соҳиб бўлган.

— Мазкур ўқув даргоҳида шахматга қизиқувчилар сони ҳам йилдан-йилга қўнғилбораяпти, — деди фахрий мураббий Уктам Ҳошимов. — Қолаверса, “Қамолот” шахмат тахтаси” баҳсларида мактаб жамоасининг вилоятда 2-ўринни эгаллагани «ақл гимнастикаси» янада оммалашувига туртки бўлди.

Аниқ мақсадга йўналтирилган спорт тўғрарак машғулотлари ўз натижаларини бермоқда. Жумладан, қўл тўпи, энгил атлетика, футбол бўйича ташкил этилган спорт тўғраракларининг қамрови кенг ва бу спорт турлари бўйича кучли жамоалар шакллантириш учун қўлай рақобат муҳити юзага келган. Тажрибали жисмоний тарбия фани ўқитувчилари Шерзод Синдоров, Шаҳноза Шуқурова шогирдлари «Умид ниҳоллари» спорт мусобақаларининг саралаш босқичида юқори кўрсаткичларни қайд этаяпти. Масалан, ўтган йилги мусобақаларда қўл тўпи бўйича ўғил болалар ва қизлар жамоаси шаҳарда 3-ўринни банд этди. Бошланғич синф ўқувчилари энгил атлетика бўйича кечган кимўзарларда кучли учликдан жой олди. 5—7-синф ўқувчилари эса футбол борасида шаҳар бўйича кумуш медалга сазовор бўлди.

Мактабининг змонавий стандартлар асосида жиҳозланган спорт зали ҳамиша ўқувчилар билан гавжум. Жисмоний машғулотлар ёшларнинг фақат гавдаси чиroyли шаклланиб, спорт мусобақаларида олтин кумуш медаллар олишини таъминламай, балки бошқа фанларни яхши ўзлаштириши, тартиб-интизомга қатъий амал қилишида ҳам ақс этаяпти. Муҳими, ёшлар чемпионлига, ёруғ истиқболга йўл мактабдан бошланишини яхши билади.

А.СОДИҚОВ

30 СОНЯДА ИККИ СЕЙФ

Англия кубоги мусобақасининг 1/16 финалида «Халл Сити» жамоасига қарши кечган баҳсда Лондоннинг «Фулхэм» футбол клуби дарвозабони Маркус Беттинелли ажойиб натижа қайд этгани ҳақида «Спорт» хабар берди.

У ўттиз сония мобайнида икки марта ўн бир метрдан тепилган жарима тўпи (пенальти)ни қайтаришга муваффақ бўлган. Журналист Роберт Блашакнинг «Twitter» саҳифасида берган маълумотига кўра, 87-дақиқада «Халл Сити» ҳужумчиси Абел Эрнандес 11 метрлик нуқтадан зарба берган ва Беттинелли уни қайтарган. Аммо ҳақам пенальти тепилаётганда голкипер кридани бузди, деб топиб, қайтадан тептирган. Эрнандес иккинчи уринишда ҳам Беттинеллини доғда қолдирилмади. Матч «Фулхэм» ғалабаси (4:1) билан тугади.

ЎЗ УЙИДА ЧЕМПИОН

Париж шаҳрида гандбол бўйича ўтказилган галдаги жаҳон чемпионатида Франция терма жамоаси норвегияликларни финалда мағлуб этиб, чемпионликни қўлга киритди.

«Лента»да ёзилишича, мурасосиз баҳсда мезбонлар кучли рақибни 33:26 ҳисобида энгган. Финал ўйинининг энг сермахсул ўйинчиси деб француз гандболчиси Никола Карабатиқ топилди. У жамоасининг 6 та голига муаллифлик қилди. Шу тариқа Франция ўз тарихида бешинчи марта бош совринни баланд кўтарди.

Мусобақанинг бронза медали словенияликларга насиб қилди. Улар тенг курашлар остида ўтган учрашувда хорватларни бир тўп фарқи билан (31:30) ортда қолдирди.

35 ЁШЛИЛАР ҒАЛАБАСИ

Австралиянинг Мельбурн шаҳрида бўлиб ўтган теннис бўйича мамлакат очик чемпионати ғолиб ва совриндорлари аниқланиди, дея хабар беради «Евроспорт».

Эрақлар ўртасида кечган финал баҳсида швейцариялик тажрибали ракеткачи Рожер Федерер испаниялик азалий рақиб Рафаэль Надаль билан куч синашиб, 3-2 (6:4, 3:6, 6:1, 3:6, 6:3) ҳисобида мағлубиятга учради. Ҳал қилувчи сетда Надаль 3:1 ҳисобида олдинга чиқиб олганига қарамай, швейцариялик 35 ёшли теннисчи кетма-кет 5 та геймни ўз фойдасига ҳал қилиб, Австралиядан ғолиб сифатида қайтди.

Аёллар ўртасидаги финалда эса опа-сингил Уильямсларнинг Серенаси Винусдан устун келди — 6:4, 6:4. Серенанинг ёши ҳам 35 да.

Н.ЭРМАТОВА тайёрлади.

Ҳурматли ва азиз Фароғат ХОЛТОШЕВА!

Сизни қўнғил 50 ёшингиз билан чин дилдан муборакбод этамиз.

Сиз узоқ йиллардан буён таълим соҳасида фаолият кўрсатиб келмоқдасиз. Ёш авлодди давримизнинг муносиб ўғил-қизлари қилиб тарбиялаш йўлидаги самарали ва фидойи меҳнатингизни қадрлаймиз. Ўқувчиларнинг математика фанига қизиқишини ошириш борасида янги педагогик технологиялар асосида ўзига хос тажриба мактаби яратгансиз. Бу фанни ўқитиш нечоғлик заҳматли эканини яхши биласиз. Сиз ана шундай меҳнатсевар, жонқур педагог сифатида мактабдаги ўқитувчи ва ўқувчилар ўртасида обрў-эътиборга эгасиз.

Сизга узоқ умр, мустаҳкам соғлиқ, шахсий ҳаётингизда омад ва зафарлар тилаймиз. Фарзандларингиз ва яқинларингиз бахтига доимо соғ-омон бўлинг.

Ҳурмат билан

Жиззах туманидаги 29-мактаб педагогик жамоаси

"БОЛАЛАР АДАБИЁТИ"

Донишманд халқимизда «бугунги тарбия эртанга ҳукм» деган нақл бор. Мазкур жумланинг ойдинлиги шуки, бугун фарзандинга берган таълим-тарбиянг қариганда кечиражак кунларингга заминдир. Шукри, айни замон болажонларимизни ҳам маънан, ҳам жисман баркамол этиб улғайтирмоққа зарур шароит муҳайё. Айниқса, турли нашрларнинг бу эзгу ишда камарбасталиги кишини қувонтиради. Жумладан, «Болалар адабиёти» журналининг янги йилдаги илк сони мазмун-мундарижаси жиҳатдан бой эканлиги билан аҳамиятлидир.

Ўзбек адабиётининг сарбаланд устунларидан бири Ўзбекистон халқ шоири Эркин Воҳидов таваллудининг 80 йиллиги муносабати билан юртимизнинг барча ҳудудларида, таълим муассасалари, давлат ва жамоат ташкилотларида адабий-бадиий кечалар ўтказилди. Журналхонлар илк саҳифада шоирнинг «Ота тилаги» шеърини ўқиши ҳамда айни сана муносабати билан ўтказилган маънавий-маърифий тадбирлар, ижодкорларнинг фикр-мулоҳазаларини «Йўлчирик» рўкни остида

эълон қилинган Улдона Абдураҳмоновнинг материали орқали билиб олишлари мумкин.

Отлари ҳар хил, Ёшлари бир хил. (Ҳафта кунлари) Мана шундай қизиқарли топишмоқлар галдаги саҳифани эгаллаган. Улар воситасида болаларнинг зеҳнини чархлаш, мантикий фикрини шакллантириш имкони мавжуд. Шунингдек, ўзбек халқ эртаги, «Бўри билан мерган», таниқли ёзувчи Носир Фозилонинг «Робинзонлар» ҳикояси журналга ўзгача руҳ бағишлаган. Буларга

«Кўнгиракчи эчки» (Руминия халқ эртаги) ва инглиз ёзувчиси Памела Линдон Треверсининг «Шарқий шамол» ҳамда австриялик ижодкор Эдит Шрайбер-Викенинг «Антон бўрини учратган кеча» асарларидан парчаларнинг эшлиги журналхон болажонларнинг дунёқарши кенгайишига хизмат қилажак. Рашод Нури Гунтекин қаламига мансуб «Ғамсизнинг ўлими» ҳикояси журнал мундарижасини бойитгани жаҳон адабиётига ҳавасманд ўғил-қизлар учун айни муддао дейиш мумкин.

Юртимизда февраль ойи адабиёт байрами сифатида ўтиши, барча таълим масканларида Ҳазрат Навоий, Захриддин Муҳаммад Бобур таваллуд саналарини кенг нишонлаш аънамага айланган. Шу маънода, журналда чоп этилган умумтаълим мактабларида Алишер Навоийнинг 576 йиллигига бағишланган тадбир сценарийси ушбу санага ҳозирлик кўраётган ўқувчилар ва

уларнинг мураббийларига дастуриламал бўлиб хизмат қилажак. Ҳазратнинг «Ҳайрат ул-аброр» дostonидаги мақолалардан айримларининг насрий баёни ҳам журнал, ҳам аудио шаклда берилган.

Бошланғич синфларда ноқ чет тилини пухта ўзлаштириб келётган эҳсон болажонлар «Инглиз тили сабоқлари»нинг навбатдаги машғулотларидан янги йилдаги режаларини тузишда фойдаланишлари ва фанга оид билимлари ни мустаҳкамлаб олиши мумкин.

«Болалар адабиёти» журналининг январь сонидан ўқитувчиларнинг экомаданиятни шакллантириш юзасидан билдирган мулоҳазалари, истеъдодли ўқувчиларнинг кичик ҳикоялари ранг-баранглик касб этган. Айниқса, ўқувчиларни ижодкорликка ундаш мақсадида турли лойиҳаларнинг амалга татбиқ этилиши журнални иқтидорли ўғил-қизлар минбарига айлантирмоқда. Қизиқарли

расмлар эълон қилиниб, кейинги сонларда болажонларга мазкур суратлар асосида эртак ёки ҳикоялар ёзиб, тахририятга жўнатиш имконияти яратилгани чекка ҳудудларда яшаб-таҳсил олаётган, ижодкорликка мойиллиги борлар учун катта адабиёт сари илк қадамларига пиллоя бўлишидан умидвормиз.

Хулоса қилиб айтганда, журналнинг 2017 йил ҳисобидеги дастлабки сонини санъатга, адабиётга ихлосманд болажонлар учун аталган янги йил тўхфасига менгзаш мумкин.

Дилмурод ДЎСТБЕКОВ

реклама • эълон • реклама • эълон • реклама • эълон • реклама • эълон • реклама • эълон • реклама

BOLALAR ADABIYOTI + CD

O'ZBEKISTON BOLALARI VA O'SMIRLARINING ADABIY-BADIIY JURNALI

- farzandlaringiz bilan turli qiziqarli ruqlarda o'zbek va jahon adabiyoti namunalarini o'qib, zavq olmoqchimisiz?
- Ijodkor bolalarga erkin manbalar izlayapsizmi?
- Go'zal milliy qo'shiqlarimizning matni bilan tanishib, musiqasini tinglamoqchimisiz?
- Farzandlaringiz mutolaa vositasida ingliz tilini o'rganishini istaysizmi?
- Zamonaviy inson sifatida xonadoningizda «musiqiy jurnal» jarang sochib turishi sizga qiziqmi?

UNDA «BOLALAR ADABIYOTI» JURNALIGA OBUNA BO'LISHGA SHOSHILING!
UNUTMANG: «BOLALAR ADABIYOTI» — ORZU-NIYATLARINGIZ KALITI!

OBUNA INDEKSI:
1282

OBUNA DAVOM ETMOQQA!

Jurnal oyda bir marta nashr etiladi.
Ma'lumot uchun telefon: +99894 647-28-23

www.kitob.uz
@bolalar_adabiyoti

Ma'rifat

TA'SIS
ETUVCHILAR:

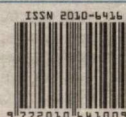
O'zbekiston Xalq ta'limi vazirligi,
O'zbekiston Oliy va o'rta maxsus
ta'lim vazirligi, O'zbekiston
Ta'lim, fan va madaniyat
xodimlari kasaba uyushmasi
Respublika kengashi.

Bosh muharrir **Abdusamat RAHIMOV**

Gazeta O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida
2006-yil 22-dekabrda 0067-raqam bilan ro'yxatga olingan.
Indeks: 149, 150. Г-215. Tirajli 58371.
Hajmi 4 bosma taboq. Ofset usulida bosilgan,
qog'oz bichimi A-3. Bahosi sotuvda erkin narxda.

TELEFONLAR:

qabulxona — 233-50-55;
kotihiyat — 233-99-15;
reklama va marketing bo'limi —
233-42-92(faks), 236-54-17.

«Ma'rifat»dan
materiallarni ko'chirib
bosish tahririyat ruxsati
bilan amalga oshirilishi
shart.

Tahririyatga kelgan
qo'lyozmalar taqrib
qilinmaydi va muallifga
qaytarilmaydi.

MANZILIMIZ:
100083, Toshkent shahri,
Matbuotchilar ko'chasi, 32-uy.
Web-site: www.marifat.uz

Dizaynerlar:
Malohat TOSHOVA, Faxriddin RAHIMOV.
Navbatchi muharrir:
Abror UMARQULOV.
Navbatchi:
Bobomurod XUDOYBERDIYEV.

«Sharq» nashriyat-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosmaxonasi.

Korxonaning manzili: Buyuk Turon ko'chasi, 41-uy.

O'zA yakuni — 21.05 Topshirildi — 22.30

1 2 3 4 5 6